

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Mgr. Helena Křenková

**VLIV SPIRITUALITY TEREZIE OD JEŽÍŠE V DUCHOVNÍ
FORMACI MARIE DOMINIKY MAZZARELLOVÉ**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Karel Sládek, Th.D.

PRAHA 2010

*Děkuji ThLic. Mgr. Karlu Sládkovi, Th.D. za vedení bakalářské práce
a cenné rady a připomínky, jimiž tuto práci doprovázel.*

*Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
a v seznamu literatury a pramenů uvedla veškeré informační zdroje,
které jsem použila.*

V Praze dne 20. 4. 2010

Obsah

1	Úvod	4
2	Život Marie Dominiky Mazzarello, spoluzakladatelky Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice, a její vztah k osobě a dílu Terezie od Ježíše	6
2.1	Duchovní kořeny salesiánské spirituality a místo Terezie od Ježíše mezi nimi	6
2.2	Život a dílo Marie Dominiky Mazzarello	10
2.2.1	Rodina a dětství	11
2.2.2	Členství ve Zbožném sdružení Dcer Neposkvrněné	12
2.2.3	Krise a nové hledání	13
2.2.4	Setkání s donem Boskem a založení Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice	14
2.2.5	Léta v Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice	15
2.3	Okolnosti setkání Marie Dominiky Mazzarello se spiritualitou Terezie od Ježíše	16
2.3.1	Domenico Pestarino (1817 – 1874)	17
2.3.2	Giuseppe Frassinetti (1804 – 1868)	18
2.3.3	Angela Maccagno (1832 – 1891)	24
2.3.4	Don Bosco a salesiáni	25
3	Místo díla Terezie od Ježíše v duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello	27
3.1	Marie Dominika Mazzarello a konkrétní díla Terezie od Ježíše	28
3.1.1	Dílo Terezie od Ježíše jako duchovní četba Marie Dominiky Mazzarello	29
3.1.2	Způsoby četby díla Terezie od Ježíše	31
3.2	Témata převzatá ze spirituality Terezie od Ježíše	32
3.2.1	Úloha přátelství podle vzoru Terezie od Ježíše v duchovním zrání Marie Dominiky Mazzarello	34
3.2.2	<i>Amicizie spirituali</i> jako podnět k prožívání přátelství u Marie Dominiky Mazzarello	36
3.2.3	Formace k modlitbě na základě <i>Cesty k dokonalosti</i> Terezie od Ježíše 40	
4	Závěr	45
	Přehled použité literatury	52
	1. Pramenná literatura	52
	2. Sekundární literatura	53
	3. Internetové stránky	54
	Resumé	55
	Klíčová slova	56
	Anglická anotace	57

1 Úvod

Terezii od Ježíše a Marii Dominiku Mazzarello od sebe odděluje propast tří století, rozdílné místo působení i zvolený způsob řeholního života. Terezie od Ježíše, španělská karmelitka a mystička pocházející ze šlechtického rodu, velká reformátorka karmelu a zároveň učitelka duchovního života. Vedle ní pak stojí Marie Dominika Mazzarello žijící v 19. století v severní Itálii, přesněji v Monferratu, žena pocházející z prosté venkovské rodiny, která spolupracovala s Donem Boskem při zakládání Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice, tedy řeholní společnosti věnující se apoštolátu mezi mladými dívkami. Oproti Terezii od Ježíše se jedná o postavu známou většinou pouze v rámci salesiánské rodiny, do níž institut patří. Na první pohled se může zdát, že jde o dvě velmi rozdílné postavy.

Máme-li hovořit o vlivu spirituality Terezie z Avily v duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello, je nezbytné, abychom nejprve objasnili, jak spolu tyto dvě ženy souvisejí. Jméno Terezie od Ježíše jistě není neznámé, z jejího duchovního odkazu čerpá její řád, ale i celá církev dodnes. Světice z Avily svým významem daleko přesáhla jak svoji dobu, tak hranice karmelu, proto se jí také dostalo titulu učitelky církve. A právě tento přesah způsobuje, že se s její spiritualitou můžeme setkat i tam, kde bychom ji možná nečekali, jako je tomu právě v počátcích ženské větve salesiánské rodiny. Její učení totiž oslovilo a stále oslovuje mnohé, aniž by nutně patřili k velkému společenství karmelu. Jednou z nich je také Marie Dominika Mazzarello, spoluzakladatelka Dcer Panny Marie Pomocnice. Toto spojení karmelitánské mystičky s řeholním institutem zcela zaměřeným na apoštolát mezi chudou mládeží se zdá být natolik udivující, ba někdy snad až zarážející, že bývá mnohdy opomíjeno či dokonce nepochopeno.

Právě toto opomenutí, které v současné době reflektovala také XXII. generální kapitula Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice,¹ se částečně stalo inspirací pro tuto práci. Klade si totiž za cíl zmapovat, jakou roli

---

¹ Srov. Institut Dcer Panny Marie Pomocnice: *Ze všeho největší je láska. Akta 22. generální kapituly*. Praha: Provincie Kongregace Dcer P. Marie Pomocnice (pro vnitřní potřebu), 2009, s. 34.

schrála tereziánská spiritualita v duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello. Ve středu zájmu zde bude především poměrně dlouhé období jejího duchovního zrání, které předcházelo vlastnímu založení Dcer Panny Marie Pomocnice, a vliv díla Terezie od Ježíše v něm.

V této souvislosti se zde naskýtá hned několik otázek k řešení. Budeme se na prvním místě ptát, kdo vlastně byla Marie Dominika Mazzarello, jež vtiskla ženskou podobu salesiánské spiritualitě, a jak vypadal její život. Není samozřejmě cílem této práce podat podrobný životopis této svěřice, vychovatelky a zakladatelky nového řeholního společenství. Přesto se zde budeme jejímu životu alespoň částečně věnovat, protože pouze v jeho kontextu se lze zabývat vlivem tereziánské spirituality na její osobnost.

Budeme se dále ptát, jak vlastně k setkání Marie Dominiky Mazzarello se spiritualitou Terezie od Ježíše došlo, tedy, jak vypadala a kudy vedla cesta Tereziina díla až do zapadlé vesničky Mornese, rodiště Marie Dominiky a zároveň jakési kolébky Dcer Panny Marie Pomocnice. Možná s překvapením zjistíme, že to byla pouť dosti komplikovaná a že na ní měly svůj podíl jak některé historické okolnosti, tak řada zajímavých osobností, na něž nemůžeme v souvislosti se zprostředkováním díla Terezie od Ježíše prvním Dcerám Panny Marie Pomocnice zapomenout.

Díky těmto postavám se totiž dostáváme k další otázce, kdy nás bude zajímat, která díla Terezie od Ježíše a v jaké podobě se vlastně těmto řeholnicím dostala do rukou a na které aspekty v nich byl kladen zvláštní důraz. To nám může pomoci zodpovědět otázku, proč bylo pro formaci těchto zasvěcených žen vlastně použito právě dílo Terezie od Ježíše.

Tyto otázky chce tedy práce řešit, a pokusit se tak podat jakýsi obraz setkání Marie Dominiky Mazzarello a první komunity Dcer Panny Marie Pomocnice s tereziánskou spiritualitou.

2 Život Marie Dominiky Mazzarello, spoluzakladatelky Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice, a její vztah k osobě a dílu Terezie od Ježíše

V této části práce nás bude zajímat především kontext života Marie Dominiky Mazzarello. Jeho jednotlivé etapy budeme sledovat především z hlediska jejího setkávání se spiritualitou Terezie od Ježíše. Tím se také seznámíme s některými osobnostmi, které toto setkání umožnily.

2.1 Duchovní kořeny salesiánské spirituality a místo Terezie od Ježíše mezi nimi

Historiky bývá 19. století někdy označováno jako tzv. „dlouhé století“, důvodem pro toto pojmenování je hledání kořenů jeho spletitého politického vývoje v události francouzské revoluce a jeho tragického vyústění v katastrofě první světové války. Hluboké změny, kterými tehdejší Evropa na prahu moderní doby prošla, se netýkaly pouze politického či společenského dění, dotkly se také jejího duchovního vývoje. Na první pohled je patrný růst zájmu o apoštolát a můžeme jen s úžasem pozorovat ohromné množství nově vznikajících řeholních společenství, jež se mu velmi intenzivně věnují, a tak reagují na často naprosto nové požadavky, které s sebou společenské změny nesou.² Řeholní život tohoto období je tedy především ve znamení apoštolátu, jakožto neodkladného požadavku doby. Aniž bychom detailněji rozebírali jeho historické pozadí, je nám na první pohled jasné, že příčinou je změna způsobu života u řady společenských skupin evropského obyvatelstva, která je často doprovázena sekularizací. Řeholní život ovšem nevzniká pouze na základě určité potřeby, byť i velmi naléhavé. Tímto způsobem může samozřejmě povstat

---

² Srov. Posada, María Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di S. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1987, s. 5.

řada různých i velmi kvalitních aktivit, nikoliv však život bezvýhradného následování Krista. Ten je především inspirován Duchem svatým a jako takový v něm má svůj zdroj. Avšak kromě jedinečného daru Ducha, který je dán jednotlivci nebo skupině, jež stojí na počátku nového společenství, čerpá řeholní život také z bohaté tradice církve. Tuto skutečnost můžeme velmi dobře pozorovat právě na mohutném rozmachu řeholního života v 19. století. Jeho tvář je totiž formována na jedné straně novými podněty a požadavky, jimž se často přizpůsobuje jeho vnější forma, na straně druhé vyrůstá z tradice, jejíž kořeny můžeme hledat na samém úsvitu novověku a mnohdy ještě hlouběji v dějinách církve. Nejinak je tomu i v případě salesiánské spirituality. Don Bosco reaguje velmi neotřelým způsobem na situaci mládeže přicházející ve druhé polovině 19. století z venkova do velkých měst za prací. Kromě vlastní hluboké intuice, která mu dovoluje vystihnout duchovní i hmotné potřeby těchto mladých lidí a adekvátně na ně zareagovat, však čerpá i z mnoha dalších zdrojů. Podobně je tomu i u Marie Dominiky Mazzarello, která, jakožto spoluzakladatelka Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice, bývá v salesiánské rodině právem představována jako jakýsi ženský protějšek svatého Jana Boska.³

Je zcela logické, že hledáme-li duchovní kořeny salesiánské spirituality, pak náš pohled utkví především na těchto dvou osobnostech. Jejich význam je zde samozřejmě zcela zásadní. Zahledíme-li se ale pozorně na jejich život a na život prvních komunit jak na Valdoccu⁴, tak v Mornese zjistíme, že oba staví duchovní život svůj i svého společenství na základech tvořených velmi pestrou směsicí dalších duchovních vlivů. Čerpají ze spirituality i díla mnoha osobností, z nichž některé jsou jejich současníky a od jiných je naopak oddělují desítky či stovky let. Není samozřejmě možné je zde všechny jmenovat, na tuto skutečnost však mimo jiné odkazuje již název nového řeholního společenství, jež don Bosco staví

---

³ Srov. Istituto Figlie di Maria Ausiliatrice: *Costituzioni e Regolamenti*. Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1982, s. 2.

⁴ Valdocco – v 19. století předměstí Turínu, kde se o Velikonocích roku 1846 po dlouhých peripetiích Don Bosco natrvalo usadí s oratoří sv. Františka Saleského. Srov. Don Bosco: *Můj život pro mladá*. Praha: Portál, 2007, s. 129 – 132.

pod ochranu sv. Františka Saleského,⁵ který je zároveň jedním z jeho velkých vzorů. V řadě osobností, jejichž myšlenky, život či dílo dona Boska inspirovaly, nechybějí jména jako sv. Alfons z Liguori, sv. Filip Neri (od něhož přejímá název pro své oratoře), sv. Ignác z Loyoly či sv. Alois Gonzaga.⁶ Podobně je hluboce ovlivněn také některými svými současníky, za všechny jmenujme jeho dlouholetého zpovědníka svatého Josefa Cafassa, v souvislosti s postavou Marie Dominiky Mazzarello však můžeme zmínit také janovského teologa Giuseppe Frassinettiho.

Jestliže u zrodu první komunity salesiánů na Valdoccu můžeme vysledovat vazbu, byť leckdy nepřímou, na celou plejádu významných postav církve, je tomu podobně i v případě ženské komunity v Mornese. Institut Dcer Panny Marie Pomocnice, někdy též jednoduše označovaný jako sestry salesiánky či salesiánky dona Boska, vznikl ve druhé polovině 19. století jako ženská větev v salesiánské rodině, která v sobě dnes zahrnuje kromě salesiánů a salesiánek celou řadu dalších hnutí a skupin.⁷ Některé z nich založil ještě sám don Bosco, jiné byly později založeny jeho nástupci a ještě jiné se k salesiánské rodině z různých důvodů nadále přidávaly a přidávají.⁸ Za oficiální počátek institutu v Mornese je pokládán 5. srpen roku 1872, kdy prvních jedenáct sester složilo v přítomnosti diecézního biskupa a dona Boska, jakožto zakladatele, řeholní sliby. Jestliže byl don Bosco autorem nejen základní myšlenky této řeholní komunity, ale i jejích stanov a celkové organizační struktury, pak byla Marie Dominika Mazzarello tou, pod jejímž vedením bylo toto všechno konkrétně realizováno. Byla to ona, které se povedlo vtisknout salesiánskému charismatu jeho ženskou tvář.

Salesiánská rodina, jakožto velké duchovní hnutí zabývající se výchovou mládeže z lidových vrstev,⁹ byla a je v mnohém naprosto

---

⁵ Původní název řeholní společnosti založené Donem Boskem byl Pia Società di San Francesco di Sales. Srov. Desramaut, Francis: *Don Bosco en son temps (1815 – 1888)*. Torino: SEI, 1996, s. 571.

⁶ Srov. Desramaut, Francis: *Don Bosco en son temps (1815 – 1888)*. Torino: SEI, 1996, s. 163.

⁷ Za všechny jmenujme alespoň u nás známé Sdružení salesiánů spolupracovníků, Volontarie Dona Boska, Sdružení bývalých žáků Dona Boska atd.

⁸ Srov. Salesiánská rodina dona Boska: *Charta společenství členů salesiánské rodiny Dona Boska*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2009, s. 35.

⁹ „Usilujme o to, aby se salesiánská rodina stala širokým hnutím osob pro spásu mládeže.“ Chávez Villaneuva, Pascual: *Strenna 2009*. Praha: Salesiánská provincie Praha (pro vnitřní potřebu), 2009, s. 3.

originální skutečností a je tedy také originálním darem Ducha svatého církvi a v církvi.¹⁰ Tuto originalitu nijak neumenšuje fakt, že jak don Bosco, tak Marie Dominika Mazzarello čerpali z řady již existujících vzorů, jak bylo ostatně naznačeno výše. V konkrétním případě vznikajícího Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice najdeme velmi pestré vlivy, jejichž stopu je však někdy obtížné sledovat, protože se k těmto sestrám dostávaly často ve zprostředkované podobě.

Ze současníků, kteří počátky tohoto společenství duchovně ovlivnili, je to již zmiňovaný Giuseppe Frassinetti, dále jeho žák a morneský rodák Domenico Pestarino, samozřejmě don Bosco, který vznikajícímu institutu dával osobně četné podněty pro život,¹¹ a salesiáni, kteří byli ustanoveni jako ředitelé domu sester. Kromě těchto tehdy žijících osob mělo toto společenství samozřejmě také své vzory z řad svatých, byla to právě sv. Terezie od Ježíše¹², sv. Marie Magdalena de'Pazzi¹³ či sv. Angela Merici.

Mimo těchto vlivů, z nichž některé bychom mohli nazvat jako „ryze salesiánské“, zde byla také řada praktických zásad, které byly převzaty z jiných prostředí. Sem bychom mohli zařadit např. počáteční spolupráci dona Boska s generální představenou Kongregace sester sv. Anny matkou Enrichettou Dominici, jež byla jednou z osob, s nimiž byly konzultovány stanovy budoucího institutu.¹⁴ Z její kongregace byly mimo jiné také poslány na přechodnou dobu do Mornese některé sestry, aby naučily skupinu dívek okolo Marie Mazzarello praktickým zásadám řeholního života.

A konečně nesmíme zapomenout na Zbožné sdružení Dcer Neposkvrněné, z níž pocházela většina prvních sester a o níž se ještě zmíníme. Toto sdružení nabízelo mnohé podněty pro duchovní život i

---

¹⁰ Srov. Istituto Figlie di Maria Ausiliatrice: *Costituzioni e Regolamenti*. Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1982, s. 1.

¹¹ Srov. Cavaglià, Piera – Costa, Anna: *Orme di vita tracce di futuro. Fonti e testimonianze sulla prima comunità delle Figlie di Maria Ausiliatrice (1870 - 1881)*. Roma: LAS, 1996, s. 27 – 28.

¹² Srov. Istituto Figlie di Maria Ausiliatrice: *Costituzioni dell'Istituto delle FMA*. Roma, 1885, XVII, 9.

¹³ Srov. Cavaglià, Piera – Costa, Anna: *Orme di vita tracce di futuro. Fonti e testimonianze sulla prima comunità delle Figlie di Maria Ausiliatrice (1870 - 1881)*. Roma: LAS, 1996, s. 141, pozn. 2.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 23.

apoštolát, proto mu ještě bude věnována náležitá pozornost. Bylo totiž také místem, kde došlo k velmi intenzivnímu setkání Marie Dominiky Mazzarello a některých dalších sester se spiritualitou Terezie od Ježíše.

Zamyslíme-li se nad tím, co bylo až do tohoto okamžiku řečeno, vidíme množství osobností, jež byly nějak spjaty s postavou Marie Dominiky Mazzarello a jejích prvních spolusester v Mornese. Terezie od Ježíše tedy zdaleka není jediná, s kým je třeba počítat, když hledíme k počátkům Dcer Panny Marie Pomocnice. Nachází se tak ve společnosti mnoha dalších mužů a žen, jejichž životy, myšlenky a činy toto společenství ovlivnily.

Postupem času a s příchodem dalších generací se tyto vlivy v salesiánské rodině pomalu ztrácely ze zřetele, už proto, že přirozeně rostla úcta především ke sv. Janu Boskovi a dalším salesiánským svatým. Jenže právě tato svatost v prvních salesiánských komunitách navozuje otázku po zdrojích, z nichž čerpala. Spiritualita Terezie od Ježíše je jedním z nich. Jak uvidíme dále, sehrálo její dílo, či alespoň jeho části, důležitou roli v duchovní formaci prvních Dcer Panny Marie Pomocnice.

2.2 Život a dílo Marie Dominiky Mazzarello

Dříve, než se vydáme dále po stopách setkání Marie Dominiky Mazzarello se spiritualitou Terezie od Ježíše, je vhodné se seznámit s alespoň některými skutečnostmi z jejího života. Na rozdíl od avilské světičky, jejíž život a dílo jsou alespoň v hrubých rysech všeobecně známy, je spoluzakladatelka Dcer Panny Marie Pomocnice známá mnohem méně.

Duchovní růst člověka je dlouhým a často z větší části skrytým procesem, z nějž jsme mnohdy schopni postřehnout až jeho „výsledek“. Svatí však nejsou výjimkou, nerodí se dokonalí a žijí ve stejně komplikovaném světě jako my a okolnosti jejich životní pouti nejsou většinou ani lepší, ani horší než jaké běžně zažívá každý člověk. Rozdíl je

často pouze v odhodlání a touze na tomto možná neutěšeném pozadí zahlédnout tvář Toho, jehož jsme obrazem. Svatí také nejsou osamělými ostrovy; jestliže se říká, že svatost je svým způsobem cosi nakažlivého, pak tomu tak bezesporu bylo v Itálii 2. poloviny 19. století.

Politicky neklidná druhá polovina 19. století byla v Itálii obdobím poznamenaným nezhřídka antiklerikálními náladami¹⁵, jež dalo paradoxně vyrůst mnoha svatým, kteří se mnohdy navzájem ovlivňovali. Marie Dominika Mazzarello prožila větší část svého života v zapadlé vesnici Mornese na pomezí Ligurie a Monferratu. Ačkoliv se s většinou významných osobností italské církve, které výrazně utvářely duchovní ovzduší této doby, nikdy osobně nesetkala, přesto jimi byla často ovlivněna a díky nim se také seznámila se spiritualitou Terezie od Ježíše.

2.2.1 Rodina a dětství¹⁶

Maria Domenica Mazzarello se narodila 9. května 1837 v Mornese. Její rodiče Giuseppe Mazzarello a Maria Maddalena rozená Calcagno ji nechali ještě téhož dne pokřtít v tamějším farním kostele. Prožila šťastné dětství jako nejstarší ze třinácti sourozenců v části obce nazývané Mazzarelli a částečně také na samotě na zemědělské usedlosti zvané Valponasca, která se nachází nedaleko odtud. Právě tato Valponasca obklopená vinicemi a vzdálená ruchu městečka se stala důležitým místem jejího duchovního zrání. Rodina Mazzarello vlastnila pole a vinice, jež byly zdrojem slušné obživy a na nichž od dětství Marie spolu s ostatními pracovala. Tuto práci velmi milovala a mezi svými vrstevníky v ní vynikala.

V podstatě jediným vzděláním, kterého se jí v dětství dostalo, byly nedělní hodiny katechismu pro děti; od svého otce se též naučila číst.

---

¹⁵ Srov. Desramaut, Francis: *Don Bosco en son temps (1815 – 1888)*. Torino: SEI, 1996, s. 582 – 586.

¹⁶ Tyto životopisné údaje z dětství Marie Dominiky Mazzarello jsou převážně čerpány z následujících monografií: Agasso, Domenico: *Il comandamento della gioia*. Torino: SEI, 1993; *Cronistoria I. La preparazione e la fondazione 1828 – 1872*, ed. Capetti, Gina, Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1977; Giudici, Maria Pia - Borsi, Mara: *Maria Domenica Mazzarello. Una vita semplice e piena di amore*. Torino: Elledici, 2008.

Mnohem později, už jako řeholnice, se také naučila psát a vyjadřovat ve spisovné italštině.¹⁷

2.2.2 Členství ve Zbožném sdružení Dcer Neposkvrněné

Jako mladá dívka je Marie Dominika hluboce ovlivněna duchovním ovzduším, které v jejím rodišti šíří místní kaplan don Giuseppe Pestarino.¹⁸ Pro Mornese samotné znamenalo jeho působení především oživení svátostného života poznamenaného tehdy ještě myšlenkami jansenismu. S jeho osobností souvisel také vznik četných náboženských spolků, bratrstev apod. Tento kněz také rozpoznal v Marii Dominice výjimečnou osobnost schopnou velkého nasazení ve službě Bohu. Neváhá ji tedy zapojit již jako velmi mladou do různých aktivit ve farnosti. Sama pak postupně začíná chápat, že její život bude mít jiný směr, než jak tomu bylo u většiny jejích vrstevnic, a tak ve svých šestnácti letech skládá zcela spontánně soukromý slib čistoty.

Na scéně se mezitím objevuje několik mladých žen, mezi nimiž vyniká Angela Maccagno,¹⁹ jejíž zásluhou v Mornese vznikne Zbožné sdružení Dcer Neposkvrněné. Členky tohoto společenství měly žít ve světě (často zůstávaly u svých příbuzných), zachovávat evangelní rady a prokazovat lásku bližnímu všude tam, kde by toho bylo zapotřebí. O vzniku a charakteru této skupiny máme zprávu z pera janovského kněze a teologa Giuseppe Frassinettiho: „*Její myšlenkou (Angely Maccagno) bylo založit institut pro svobodné laičky, které by, nakořik to bude možné, zachovávaly evangelní dokonalost a zůstaly přitom ve světě.*“²⁰ Marie Dominika byla mezi prvními, které se do tohoto společenství v roce 1852²¹ zapojily, bylo jí tehdy sedmnáct let a mezi dívkami, jež po poradě s donem Pestarinem tento krok učinily, byla nejmladší. Plných dvacet let svého

---

¹⁷ Za pozornost ale stojí např. i její pozdější snaha naučit se španělsky (z dopisů vyplývá, že skutečně v této oblasti nabyla určité pasivní znalosti) – srov. Posada, María Esther - Costa, Anna - Cavaglià, Piera: *Moudrost života. Dopisy Marie Dominiky Mazzarello*. Olomouc: MCM, 2008, s. 81.

¹⁸ Srov. *Cronistoria I.*, ed. Capetti, Gina, Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1977, s. 32 – 34.

¹⁹ Srov. Fernández, Ana María: *Le lettere di Maria Domenica Mazzarello. Testimoni e mediazione di una missione carismatica*. Roma: LAS, 2006, s. 30, pozn. 6.

²⁰ Posada, María Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di S. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1987, s. 70.

²¹ Srov. tamtéž, s. 75.

života pak prožije jako členka tohoto sdružení a díky Frassinettiho knihám bude mít možnost se seznámit s dílem Terezie od Ježíše.

2.2.3 Krize a nové hledání

Právě závazek lásky k bližnímu ji během epidemie tyfu v roce 1860 přivede k rozhodnutí jít ošetřovat své nemocné příbuzné, přestože byla od začátku přesvědčena, že se také ona sama nakazí. O tuto službu ji totiž požádá právě don Pestarino pravděpodobně proto, že v ní vidí osobnost schopnou takového nasazení. Poté, co se její příbuzní postupně uzdravují, Marie Dominika však sama těžce nemocná uléhá.²² Ačkoliv se nakonec také ona z nemoci uzdraví, následky si ponese prakticky až do konce života.

Období rekonvalescence se pro ni ovšem stane zcela zásadní zkušeností. Začíná totiž pomalu chápat, že fyzické síly, díky nimž mohla vykonávat i náročné zemědělské práce, se jí zřejmě už nikdy nevrátí. Toto bolestné zjištění ji nakonec dovede k hledání nového způsobu prožívání svého zasvěcení, kdy zároveň vnímá, že pro ni Bůh připravuje další úkoly. Měsíce, které následovaly po jejím onemocnění, jsou obdobím krize, z něhož však vyjde plna odhodlání věnovat se nadále zcela apoštolátu mezi mladými dívkami v Mornese.

Tak se v roce 1861 se souhlasem dona Pestarina rozhodne vyučit se švadlenou a toto umění spolu s křesťanskou formací předávat morneským dívkám. Spolu se svou blízkou přítelkyní Petronillou Mazzarello si otevře malou krejčovskou dílnu, kde tuto myšlenku realizuje. Pro tento způsob apoštolátu se postupně nadchnou i některé další z Dcer Neposkvrněné, zároveň do dílny přicházejí děvčata, která zde prakticky tráví všechny svůj čas. Okolo krejčovské dílny se tak posléze vytvoří malé společenství. Roku 1867 je s finanční pomocí dona Pestarina zakoupen pro potřeby Zbožného sdružení Dcer Neposkvrněné dům, v němž se usazuje nastálo jak krejčovská dílna, tak také malá komunita, která se kolem Marie Mazzarello utvoří.²³

---

²² Srov. *Cronistoria I.*, ed. Capetti, Gina, Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1977, s. 88 – 90.

²³ Srov. tamtéž, s. 188 – 189.

2.2.4 Setkání s donem Boskem a založení Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice

V roce 1864 poprvé navštívil Mornese na pozvání dona Pestarina turínský kněz Giovanni Bosco²⁴ a mimo jiné se zde setkal také s touto skupinou mladých žen. V této době byla jeho turínská oratoř již všeobecně známá a ani mezi jeho spolupracovníky nechyběli ti, kteří navrhovali, že by podobné dílo mohlo vzniknout i pro děvčata. Myšlenka založit v salesiánské rodině také ženskou větev, která by se věnovala výchově dívek, ovšem uzrávala jen velmi pomalu. A nutno podotknout, že to byly spíše různé osoby v blízkosti dona Boska, než on sám, kdo na tuto potřebu apoštolátu mezi dívkami upozorňoval.²⁵ Ten však nakonec na základě opakovaných návštěv v Mornese došel k závěru, že základem ženské větve jeho kongregace by mohlo být právě toto společenství. Tomu také odpovídal vývoj situace mezi Dcerami Neposkvrněné, k němuž nutně došlo. Postupně se totiž v rámci tohoto společenství vytvořily dva proudy s poněkud odlišným životním stylem. První z nich se soustřeďoval okolo Angely Maccagno a byl spíše nesen původní myšlenkou zbožného života prožívaného ve světě, druhý poznenáhlu získával rysy zasvěceného života, který se sice věnuje apoštolátu, ale je prožíván v komunitě. Právě tato druhá skupina okolo Marie Dominiky Mazzarello se stala základem pro budoucí salesiánky, tedy Institut Dcer Panny Marie Pomocnice.

O dva roky později, tedy v roce 1866 však don Bosco na dotaz po ženské kongregaci odpovídá: „*Budeme mít sestry, ale ne hned, až později.*“²⁶ Uběhne několik dalších let, v nichž ale don Bosco sbírá podněty pro nový institut. V roce 1871 dokončuje návrh stanov a pošle jej donu Pestarinovi, který jej v lednu následujícího roku představí všem členkám Zbožného sdružení. Poté, co dojde také k právnímu rozdělení, zůstává Angela Maccagno představenou tzv. Nových voršilek, zatímco skupina vedená Marií Dominikou Mazzarello skládá 5. srpna roku 1872 řeholní

---

²⁴ Srov. Štechová, Marie: *Život světcův. Svatý Jan Bosco*. Praha, 1937, s. 418.

²⁵ Srov. tamtéž, 419.

²⁶ *Memorie biografiche di Don Giovanni Bosco VIII*, ed.: G. B. Lemoyne, Torino: SEI, 1916, s. 418.

sliby, čímž je oficiálně založen Institut Dcer Panny Marie Pomocnice.²⁷ Pro nás může být zajímavé, že tuto řeholní komunitu staví pod ochranu Panny Marie Pomocnice křesťanů, sv. Josefa a sv. Terezie od Ježíše.

2.2.5 Léta v Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice

Během následujících let se nové řeholní společenství rychle rozrůstá a Marie Dominika je až do své smrti jeho generální představenou. Ústředí institutu zůstalo nejprve v Mornese, kde žila komunita sester spolu s chovankami koleje, ale již v roce 1879 bylo z praktických důvodů přestěhováno do Nizzy Monferrato. Na základě četných žádostí vznikají velmi rychle nové komunity spolu se školami, oratořemi, internáty, sirotčinci, nedělními katechezemi apod. Dílo se rychle rozšiřuje i za hranice Itálie a záhy také odplouvá první misijní výprava sester do jižní Ameriky, kterou budou ještě za života matky Mazzarello následovat další dvě. Ačkoliv se jedná o posledních devět let jejího života, jsou to léta, která se stala základem pro novou kongregaci. Můžeme jistě ocenit obrovský nárůst tohoto díla ve velmi krátké době. Avšak možná více než obdivovat počty nově založených domů, bude důležitější pochopit duchovní kontext tohoto tak rozsáhlého apoštolátu. Mnohé nám o něm vypovídají dopisy, které Marie Dominika při různých příležitostech psala. Jsou adresovány spolusestrám, salesiánům, rodičům dívek a mnoha dalším osobám, prosvítá z nich hluboký duchovní život jejich autorky a čteme-li je pozorně, mnohé výrazy a obraty nám jednoznačně připomenou právě Terezii z Avily.

Marie Dominika Mazzarello zemřela 14. května roku 1881, poté co se vrátila z Marseille, kam doprovázela třetí misijní výpravu sester. V roce 1938 byla Piem XI. prohlášena za blahoslavenou, svatořečena byla v roce 1951 papežem Piem XII.

Tímto stručným životopisem se snad podařilo představit osobnost svaté Marie Dominiky Mazzarello. V následujících kapitolách se budeme

---

²⁷ Srov. Cavaglià, Piera – Costa, Anna: *Orme di vita tracce di futuro. Fonti e testimonianze sulla prima comunità delle Figlie di Maria Ausiliatrice (1870 - 1881)*. Roma: LAS, 1996, s. 38 – 41.

postupně vracet k některým klíčovým událostem, jež můžeme dát do přímé souvislosti právě se spiritualitou Terezie od Ježíše.

2.3 Okolnosti setkání Marie Dominiky Mazzarello se spiritualitou Terezie od Ježíše

Poté, co jsme se seznámili s postavou Marie Dominiky Mazzarello, můžeme se důkladněji věnovat některým okolnostem, či možná spíše osobnostem, které zasáhly do jejího života tak, že ji dovedly do přímého kontaktu se spiritualitou Terezie od Ježíše.

Dnes je poměrně těžké zjistit, kdy a jak se Marie Dominika Mazzarello poprvé setkala se spiritualitou Terezie od Ježíše. Je možné, že něco z jejích myšlenek k ní proniklo již někdy na rozhraní jejího dětství a mládí. Období dospívání bylo totiž v jejím životě dobou intenzivního duchovního růstu spojeného s velkou otevřeností pro nabídku radikálního křesťanského života. Její horlivost se tehdy potkala s moudrým vedením morneského kněze Domenica Pestarina, který se na dlouhou dobu stal jejím zpovědníkem a duchovním vůdcem. Tento kněz pak přejal mnohé právě od svého učitele Giuseppe Frassinettiho,²⁸ velkého ctitele Terezie od Ježíše. Můžeme se tedy domnívat, že to byl právě on, skrze něhož se Marie Dominika měla možnost poprvé seznámit s některými prvky Tereziiny spirituality. Zároveň lze ale předpokládat, že se v tomto případě jednalo spíše o seznámení jaksi mimovolné, o jehož povaze stěží najdeme nějaké přesnější informace. Na druhou stranu však nelze zpochybnit dvě důležitá fakta, která byla naznačena výše. První z nich je skutečnost, že don Domenico Pestarino byl horlivým žákem velkého ctitele avilské světice Giuseppe Frassinettiho. Druhou nezanedbatelnou okolností jsou dlouhá

---

²⁸ Giovanni Battista Francesia, salesiánský historik a jeden z prvních životopisců sv. Marie Dominiky Mazzarello přirovnává Pestarinovo působení v Mornese k Frassinettiho pastorační činnosti v Janově. Srov. Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992, s. 61.

léta,²⁹ kdy byla Marie Dominika Mazzarello donem Pestarinem duchovně vedena. Je tedy namístě seznámit se podrobněji s osobností dona Domenica Pestarina. Podíváme se blíže především na charakter jeho působení v Mornese, na způsob jeho pastorační činnosti, na co v ní kladl důraz a z čeho vycházel.

2.3.1 Domenico Pestarino (1817 – 1874)

Don Domenico Pestarino pocházel přímo z Mornese, kde se narodil 5. ledna roku 1817. Studoval nejprve v Ovadě a později v janovském semináři, kde se také setkal s Giuseppem Frassinettim. Po vysvěcení na kněze roku 1839 v semináři zůstal a po několik následujících let zde působil jako prefekt a zároveň pokračoval ve své vlastní kněžské formaci pod Frassinettiho vedením.³⁰ V těchto letech od něj získal zejména solidní formaci pro duchovní život a pro apoštolát.³¹ Když musel později kvůli nepříznivé politické situaci Janov opustit, zůstal svým způsobem i nadále žákem tohoto kněze a teologa a udržoval s ním kontakt. Přesné datum odchodu Domenica Pestarina z Janova není známo. Je však pravděpodobné, že se tak stalo v důsledku některých proticírkevních opatření snad v roce 1848.³²

Hluboký vliv Frassinettiho vedení je patrný i z toho, že v Mornese, kde zůstal po celý svůj další život, uplatňoval v pastoraci prvky, které zřetelně odkazují na Frassinettiho janovskou farnost Santa Sabina.³³ Usiloval především o posílení svátostného života morneských farníků, jeho zásluhou vznikla ve farnosti četná sdružení, bratrstva a společenství, jež měla povznést úroveň křesťanského života. Velmi intenzivně se věnoval jednotlivým skupinám morneského obyvatelstva, přičemž svou pastorační činnost přizpůsoboval jejich životnímu stylu, který byl úzce vázán na práci v zemědělství. Jedním z prostředků, jimiž se snažil oživit křesťanský život

---

²⁹ Až do jeho smrti v roce 1874.

³⁰ Srov. Fernández, Ana María: *Le lettere di Maria Domenica Mazzarello. Testimoni e mediazione di una missione carismatica*. Roma: LAS, 2006, s. 29, pozn. 5.

³¹ Srov. Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992, s. 66.

³² Srov. Maccono, Ferdinando: *L'apostolo di Mornese Sac. Domenico Pestarino*. Torino: SEI, 1927, s. 30.

³³ Srov. tamtéž, s. 52.

této obce, byla také snaha zvát zejména o velkých svátcích do svého rodiště různé významné kazatele.³⁴ Tím vším můžeme vysvětlit skutečnost, že se do Mornese, jinak svou polohou dosti vzdáleného větším městům a co do počtu obyvatel nepříliš významného, dostala řada významných osobností tehdejší církve a s nimi i reminiscence na rozmanité spirituality. V tomto ohledu je role dona Domenica Pestarina naprosto nenahraditelná. Byl rozhodně tím, kdo jako první, byť nepřímo, zprostředkoval Marii Dominice Mazzarello kontakt jak s tereziánskou spiritualitou, tak také s donem Boskem a pravděpodobně i různými dalšími osobnostmi. Nutno podotknout, že i on sám z těchto setkání čerpal, protože právě s donem Boskem spolupracoval po celý svůj další život.

Jeho další zásluha v této oblasti je již výrazně spjata právě s postavou Giuseppe Frassinettiho. Jakožto jeho žák a velký obdivovatel, byl don Domenico také tím, kdo do Mornese přinesl jeho knihy. Mnohé z nich přímo odkazují na dílo Terezie z Avily, některé jsou jakýmsi komentářem či pokusem o jeho interpretaci. V této souvislosti pro nás může být pozoruhodná skutečnost, že jak don Pestarino, tak Giuseppe Frassinetti považovali dílo této španělské mystičky za vhodnou a přístupnou duchovní četbu pro lidi zcela obyčejné a často nepříliš vzdělané, žijící životem drobných zemědělců. Zde se ovšem již dostáváme k postavě samotného Giuseppe Frassinettiho a jeho roli při zprostředkování tereziánské spirituality Marii Dominice Mazzarello.

2.3.2 Giuseppe Frassinetti (1804 – 1868)³⁵

Život a dílo

---

³⁴ Např. Gaetano Alimonda, vicerektor janovského semináře, Tommaso Reggio, pozdější janovský arcibiskup, teolog Giuseppe Frassinetti či jeho žák Luigi Sturla. Srov. Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992, s. 67.

³⁵ Základní životopisné údaje obsažené v této podkapitole jsou čerpány z internetových stránek www.santiebeati.it.

Giuseppe Frassinetti se narodil roku 1804 v Janově a zemřel tamtéž roku 1868. Po vysvěcení na kněze se po mnoho let věnoval velmi intenzivně farní službě. Jeho janovská farnost Santa Sabina se postupně stala duchovním centrem, jež svým významem dalece přesáhlo město Janov. Frassinettiho pojetí farnosti bylo totiž velmi originální a zřejmě dosti vybočovalo z dobových představ o tom, čím by farnost měla být. Pro něj byla především živou komunitou, která do sebe zahrnuje řadu různých uskupení, bratrstev a sdružení, v nichž se věřící podle svého zaměření shromažďují. Tento model velmi napomáhal oživení svátostného života, o něž Frassinetti usiloval, a později jej přejali mnozí jeho přátelé a žáci. Význam jeho osobnosti pro laickou spiritualitu je tedy jistě nezpochybnitelný.

Mimoto se věnoval také formaci mladých kněží, pro které založil Kongregaci Blahoslaveného Leonarda (Congregazione del Beato Leonardo) a Akademii církevních studií (Accademia di studi ecclesiastici), kde s ním spolupracovala řada významných osobností.³⁶ Stál rovněž u zrodu několika institutů zasvěceného života.³⁷ V této souvislosti je pro nás především zajímavý jeho vliv na vznik Zbožného sdružení Dcer Panny Marie Neposkvrněné (Pia Unione delle Figlie di santa Maria Immacolata).

Velmi rozsáhlá byla také jeho spisovatelská činnost, napsal řadu knih a spolupracoval s Donem Boskem ve vydavatelství Letture Cattoliche. Mezi Frassinettiho nejznámější tituly patří *Compendio della Teologia Morale di s. Alfonso Maria de Liguori* (Kompendium morální teologie sv. Alfonse z Liguori), *Manuale del Parroco novello* (Příručka nového faráře), *Il conforto dell'anima devota* (Povzbuzení zbožné duši), *Gesù Cristo regola del sacerdote* (Ježíš Kristus, pravidlo kněze)³⁸, *Pater Noster di santa Teresa* (Otčenáš svaté Terezie), *Monaca in casa* (Řeholnice v domě) a mnoho dalších. Můžeme jenom obdivovat obrovskou šíři jeho záběru: od teologických pojednání, přes kněžskou spiritualitu až po příručky

---

³⁶ Mezi jinými např. také pozdější janovský arcibiskup Gaetano Alimonda.

³⁷ Svě sestře Paole Frassinetti pomáhal se založením Kongregace sester svaté Doroty. Jeho spiritualitu přejala řeholní společnost Figli di Santa Maria Immacolata (Synové P. Marie Neposkvrněné).

³⁸ Jako jedna z mála vyšla tato kniha česky s názvem *Ježíš Kristus vzorem knězovým* v letech 1896 a 1910.

duchovního života pro laiky. Z jeho spisů čerpala jak řada různých významných osobností, tak také lidé zcela obyčejní.

Na závěr tohoto krátkého a velmi stručného životopisného přehledu můžeme pouze konstatovat, že se jednalo o člověka neobyčejně všestranně založeného, který právě díky této své všestrannosti oslovil mnoho dalších. A zřejmě bychom jen velmi těžko odpovídali na otázku po celkovém dosahu jeho působení. Když Giuseppe Frassinetti roku 1868 umírá, zanechává po sobě dílo nebývalého rozsahu a je jednou z osobností, které formovaly duchovní ovzduší druhé poloviny 19. století v Itálii.

Giuseppe Frassinetti a spiritualita Terezie od Ježíše

Podívejme se však nyní blíže na jeho vztah ke spiritualitě Terezie od Ježíše a na to, jak se promítl do jeho života a díla. Snad není na škodu se nyní zastavit u okolností, jež ho k hlubšímu zájmu o tuto velkou světici 16. století dovedly. Revoluční rok 1848, který byl na Appeninském poloostrově prožíván velmi intenzivně, zasáhl dramaticky také do života Giuseppe Frassinettiho. V důsledku politických událostí byli z Janova vyhnáni nejprve jezuité a brzy poté byla zastavena činnost Kongregace blahoslaveného Leonarda a uzavřen janovský seminář s tím, že obé bylo označeno jako „jezuitské“.³⁹ Mnoho významných osobností tamější církve opustilo Janov, mezi nimi také mnozí Frassinettiho přátelé. Frassinettimu samotnému hrozilo velké nebezpečí, takže byl dokonce nucen skrývat se pod cizím jménem. Zdánlivý konec jeho díla spojený s nuceným exilem se ovšem stal velmi plodným obdobím života tohoto velkého kněze a teologa. Právě tehdy se totiž ponořil do studia díla Terezie od Ježíše.

Frassinetti byl již dříve velkým ctitelem této světice, nyní se mu však dostalo možnosti, byť za velmi dramatických okolností, věnovat se intenzivněji jejímu dílu. Snad právě tyto okolnosti do jisté míry způsobily, že si k její spiritualitě vytvořil velmi hluboký osobní vztah. Není tedy divu, že jakožto člověk, který se cítil být povolán především k pastorači, záhy přenesl tento osobní vztah do své spisovatelské činnosti. Vidíme zde

---

³⁹ Srov. Maccono, Ferdinando: *L'apostolo di Mornese Sac. Domenico Pestarino*. Torino: SEI, 1927, s. 30.

patrnou snahu zpřístupnit její dílo co nejširšímu okruhu lidí, tedy popularizovat Tereziiny texty a přizpůsobit je soudobému čtenáři.

Jestliže máme někdy sklon vnímat Terezii od Ježíše především jako reformátorku karmelu a velkou mystičku, tedy ženu sice rozhodně nevšední, ale zároveň jaksi vzdálenou naší běžné každodenní zkušenosti, Frassinetti v ní až překvapivě nachází vzor křesťanského života, který se nebojí nabídnout velmi širokému spektru čtenářů.⁴⁰ Jeho spisy komentující a interpretující dílo Terezie z Avily primárně vůbec nejsou určeny zasvěceným osobám,⁴¹ jak bychom snad očekávali a jak to koneckonců zamýšlela i sama jejich autorka. Je to skutečnost, která nás může poněkud překvapit, musíme ji však vzít v úvahu, hledáme-li kořeny setkání Marie Dominiky Mazzarello s touto spiritualitou. Díky tomuto možná překvapivému Frassinettiho přístupu k dílu Terezie od Ježíše, se totiž některé její texty, i když v přepracované podobě, mohly poměrně snadno dostat do rukou mladých dívek z Mornese a stát se jejich duchovní četbou.⁴²

Dílo Terezie od Ježíše ve Frassinettiho spisech

Nejznámější díla janovského teologa Giuseppe Frassinettiho byla uvedena výše v souvislosti s jeho životopisem. Podívejme se nyní důkladněji na jeho spisy, které přímo čerpají z díla avilské světice. Vzhledem k celkovému rozsahu Frassinettiho díla, se zde budeme zabývat pouze těmi spisy, jejichž předlohou bylo přímo některé z děl Terezie od Ježíše, případně takovými pojednáními, která z tereziánské spirituality čerpala a byla zároveň určena okruhu čtenářů, mezi něž by patřila také Marie Dominika Mazzarello a její spolusestry, tak jak se o tom zmiňuje *Cronistoria* institutu: „*Nechávala přečíst stránku či dvě z životopisu Rosiny Pedemonte nebo Rosy Cordone nebo z nějaké Frassinettiho*

---

⁴⁰ Tím ostatně jen předjímá fakt, že tato žena bude později v roce 1970 papežem Pavlem VI. prohlášena učitelkou církve.

⁴¹ Srov. Frassinetti, Giuseppe: *Il pater noster di S. Teresa di Gesù*, in: Frassinetti, Giuseppe: *Opere ascetiche*. Roma: Tipografia Vaticana, 1908, předmluva.

⁴² Srov. *Cronistoria I.*, ed. Capetti, G., Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1977, s. 94.

knížky.⁴³ Poněvadž byl Giuseppe Frassinetti velkým ctitelem avilské světičky, lze očekávat, že bychom stopy tereziánské spirituality našly i na mnoha dalších místech jeho díla. Těm se však na tomto místě z výše uvedených důvodů věnovat nebudeme. Domnívám se totiž, že pro naše účely postačí spisy vyhovující tomuto vymezení.

Ze spisů, které čerpají přímo z díla Terezie od Ježíše, to bude na prvním místě jeho komentář k *Cestě k dokonalosti*,⁴⁴ jemuž dal název *Pater noster di S. Teresa di Gesù*. Toto pojednání začal Frassinetti psát v letech 1847 – 1848, tedy v době, kdy se musel skrývat pod cizím jménem v městečku San Cipriano, kde se blíže seznámil jak s dílem Terezie od Ježíše, tak také s dílem Jana od Kříže. Důvod, proč tento komentář napsal, objasňuje v předmluvě svého díla: „*Pozoroval jsem, že její (Tereziino) učení o modlitbě Páně je roztroušeno do různých svazků jejího díla, jež nejsou pro každého snadno dostupné; pro některé méně vzdělané duše by bylo užitečnější, kdyby bylo toto učení prohloubeno a zároveň shrnuto v jediném spisku, takže by bylo možno je přehlédnout takřka jedním jediným pohledem. Rozhodl jsem se tak učinit a sebrat to, co světička v různých kapitolách napsala o této nejvznešenější z modliteb. A jelikož se její učení a myšlenky někdy týkají modlitby obecně a jindy jednotlivých proseb (Otčenáše), rozdělil jsem toto dílko na dvě části.*“⁴⁵ Důvod zde zaznívá zcela jasně, Tereziino poučení o modlitbě, které se může na první pohled zdát zpracované poněkud nesystematicky (miníme zde samozřejmě formu, nikoliv obsah) je natolik cenné, že Frassinetti cítí potřebu usnadnit čtenáři práci a zpřístupnit poklad obsažený v *Cestě k dokonalosti* co nejširšímu okruhu čtenářů. Jeho snahou je tedy větší dostupnost Tereziina díla (což můžeme chápat i velmi prakticky) a zároveň jakési zjednodušení či zpřehlednění. Listujeme-li však Frassinettiho textem, zjistíme, že jeho odkazy na původní text jsou v mnoha případech natolik přesné, že velmi dobře umožňují dohledat citovanou pasáž i tomu, kdo by měl po ruce

---

⁴³ Tamtéž, s. 94.

⁴⁴ V této práci používám české překlady spisů Terezie od Ježíše a tedy i jejich názvů tak, jak byly vydány v roce 1991 Generální delegaturou Řádu karmelitánů, tedy: *Život, Cesta k dokonalosti a Hrad v nitru*.

⁴⁵ Frassinetti, Giuseppe: *Il pater noster di S. Teresa di Gesù*, in: Frassinetti, Giuseppe: *Opere ascetiche*. Roma: Tipografia Vaticana, 1908, předmluva.

originál. Frassinetti totiž často nechává zaznít Tereziina slova v jejich originální podobě a poté je doplňuje svým komentářem.

Cesta k dokonalosti je samozřejmě základní předlohou pro tento Frassinettiho spis, jak ostatně vyplývá i z jeho názvu.⁴⁶ Vedle tohoto díla zde ovšem najdeme odkazy i na některé její další spisy, především na *Život* a dále na některá další povzbuzení spolusestrám. Vše je pak tematicky seřazeno, takže můžeme závěrem na adresu tohoto díla říci, že zprostředkovává čtenáři v ucelené podobě Tereziino učení o modlitbě.

Dalším dílem, v němž Giuseppe Frassinetti čerpá z díla Terezie od Ježíše, je útlý spis *Amicizie spirituali* (Duchovní přátelství) s podtitulem *Imitazione di S. Teresa di Gesù* (Napodobování sv. Terezie od Ježíše). Zde si vybírá další důležitý prvek tereziánské spirituality, který je opět předložen i velmi prostému čtenáři. Na několika málo stránkách této knížečky pojednává o důležitosti přátelství pro duchovní život a nabízí je nejen zasvěceným osobám, ale každému, kdo chce žít opravdovým křesťanským životem. „V jeho pojetí je přátelství prostředkem k osobnímu růstu a šíření Božího království. Nabízí jej laikům, dívkám i chlapcům, dospělým a také kněžím a zasvěceným osobám.“⁴⁷ Pro toto své krátké pojednání Frassinetti vyšel z různých spisů Terezie od Ježíše, z nichž vybírá pasáže týkající se důležitosti přátelství. Čtenář má tedy možnost se ve zkratce seznámit s Tereziinými myšlenkami k tomuto tématu, k němuž se světice vícekrát vracela v různých částech svého díla.

Můžeme říci, že výše uvedená díla čerpají přímo z Tereziiných spisů, nyní je pro úplnost třeba zmínit ještě další dva Frassinettiho spisky, které na Terezii od Ježíše odkazují spíše sporadicky, jsou však rovněž inspirovány její spiritualitou a v Mornese byly taktéž šířeny a čteny.⁴⁸ Jedná se o *Arte farsi santi* (Umění stát se svatými) a *Ricordi ad una figlia che vuole essere tutta di Gesù* (Rady dívce, která chce zcela patřit Ježíši). V obou případech jde o obsahově dosti stručná dílka napsaná velmi

---

⁴⁶ Terezie od Ježíše dala své knize název *Cesta k dokonalosti*, avšak zmiňuje se o ní též jako o *Výkladu Otčenáše*. Terezie od Ježíše: *Cesta k dokonalosti*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, s. 5.

⁴⁷ Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992, s. 131.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 78 – 79.

přehlednou a přístupnou formou, nehledě na to, že i finančně mohla být dostupná téměř komukoliv. Právě vzhledem k jejich rozsahu je dosti pravděpodobné, že se nejednalo ani tak o duchovní četbu sester samotných, jako spíše o součást křesťanské formace jim svěřených dívek.

Tolik tedy k dílu Giuseppe Frassinettiho, které nějakým způsobem reflektuje tereziánskou spiritualitu. Kromě zde uvedených titulů bychom zřejmě mohli najít, jak již bylo uvedeno výše, inspiraci spiritualitou Terezie z Avily i v jiných Frassinettiho dílech, u nich však není pravděpodobné, že by se s nimi Marie Dominika Mazzarello či některá z jejích spolusester alespoň v počátcích institutu mohla setkat.

2.3.3 Angela Maccagno (1832 - 1891)

Angelu Maccagno jsme již zmínili v souvislosti se Zbožným sdružením Dcer Neposkvrněné. Kdo byla tato žena a v jakých souvislostech o ní můžeme uvažovat vzhledem k postavě Marie Dominiky Mazzarello a jejího vztahu ke spiritualitě Terezie od Ježíše? Její role bude v tomto ohledu jiná než role obou duchovních. Jak uvidíme dále, jednalo se o ženu, která měla v určitém dosti dlouhém období na Marii Dominiku velký vliv.

Angela Maccagno pocházela z Mornese, kde se narodila 5. října roku 1832. Společenské i ekonomické poměry její rodiny jí umožnily studovat a dosáhnout vzdělání, které jinak ve venkovském prostředí, z něhož pocházela, nebylo běžné. Během svých studií v Janově se seznámila s Giuseppem Frassinettim, jenž zůstal po dlouhá léta jejím duchovním vůdcem a zpovědníkem. „*Co se týče duchovního vedení, není pochyb, že byla Angela Maccagno Frassinettim duchovně vedena nejen za svého pobytu v Janově, ale také v Mornese.*“⁴⁹ Po návratu do Mornese se zde stala vůbec první učitelkou v historii svého rodiště.⁵⁰

---

⁴⁹ Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992.

⁵⁰ Srov. Fernández, Ana María: *Le lettere di Maria Domenica Mazzarello. Testimoni e mediazione di una missione carismatica*. Roma: LAS, 2006, s. 30, pozn. 6.

V roce 1855 založila s podporou Giuseppe Frassinettiho a dona Pestarina Zbožné sdružení Dcer Neposkvrněné, jehož zásadní úloha v životě Marie Dominiky Mazzarello již byla zmíněna. Zde je ovšem nutno poznamenat, že to nebylo pouze Zbožné sdružení, ale také jeho zakladatelka, kdo Marii Dominiku hluboce ovlivnil. Angela Maccagno byla totiž jen o několik let starší a zejména v období dospívání se pro ni stala vzorem dokonce natolik, že to vzbuzovalo nelibost jejích příbuzných.⁵¹ Byla to vlastně ona, kdo dal jako první podnět věnovat se katechezi mladých dívek a žen v Mornese. Pro Marii Dominiku, která se ke Zbožnému sdružení Dcer Neposkvrněné připojila jako mladičká dívka, to musela být velmi významná osobnost. Skrze tuto mladou učitelku se k ní také dostávaly různé podněty pro duchovní život, které ona sama přebírala od Frassinettiho. Právě pod vedením Angely Maccagno spolu s ostatními dívkami zřejmě poprvé četla některé myšlenky Terezie od Ježíše. A můžeme se právem domnívat, že jestliže měli Pestarino a Frassinetti zásluhu o zprostředkování tereziánských spisů Dcerám Neposkvrněné, pak Angela Maccagno byla tou, která podporovala jejich praktickou a konkrétní realizaci v životě této skupiny. Snad tedy můžeme také říci, že i od ní později Marie Dominika Mazzarello převezme důraz na některé prvky tereziánské spirituality, respektive na jejich aplikaci.

2.3.4 Don Bosco a salesiáni

Pro úplnost se ještě pokusme odpovědět na otázku, zda existovaly nějaké podněty přicházející přímo ze salesiánského prostředí, které by odkazovaly na spiritualitu Terezie od Ježíše. O setkání Marie Dominiky Mazzarello s donem Boskem byla řeč výše a ačkoliv se samozřejmě jednalo o setkání zcela zásadního charakteru, jehož plodem bylo nakonec založení nového ženského institutu, není úkolem této práce se kontakty Marie Dominiky Mazzarello se zakladatelem salesiánů obšírněji zabývat. Budou

---

⁵¹ Srov. Giudici, Maria Pia – Borsi, Mara: *Maria Domenica Mazzarello. Una vita semplice e piena di amore*. Torino: Elledici, 2008, s. 38.

nás v tuto chvíli zajímat výhradně odkazy na Terezii od Ježíše, které by pocházely ze salesiánského prostředí, jemuž don Bosco udával zásadní tón.

Bohatá osobnost dona Boska čerpala z mnoha pramenů křesťanské spirituality. Kromě obdivu ke svatému Františku Saleskému, podle nějž nazval novou řeholní rodinu, je u něj patrná také blízkost k velkým španělským světcům. „*Španělská škola mu nebyla cizí. Paralely se svatou Terezii a svatým Ignácem z Loyoly jsou jisté: od Terezie přebírá něžnou úctu k Božímu majestátu, jeho kult větší Boží slávy pak má bezpochyby své kořeny v ignaciánské spiritualitě.*“⁵² O úctě dona Boska k této španělské mystičce tedy nemůže být pochyb, zbývá jenom zodpovědět otázku, jaké prvky z její bohaté spirituality přebíral a případně dále uplatňoval ve vztahu k ostatním členům salesiánské rodiny.

Vzhledem k velmi bohaté korespondenci dona Boska a velkému množství dalších písemných pramenů se omezíme pouze na několik příkladů, které nám pomohou tento problém osvětlit.

Don Bosco je všeobecně považován za světce, jemuž nebyl humor cizí a veselost byla v jeho domech považována za „jedenácté přikázání“.⁵³ Z četných svědectví je známo, že si i v obtížných situacích, jakými práce s mládeží bezesporu vždy oplývala a oplývat bude, dokázal zachovat dobrou náladu a nadhled. Méně je ovšem známá skutečnost, že tato radostnost za všech okolností byla zakotvena v hluboké důvěře v Boha. Právě v této souvislosti je zmiňováno známé heslo, které don Bosco převzal od Terezie od Ježíše. Její „nada te turbe“ prý často a rád opakoval.⁵⁴ Ke konci svého života jej dokonce dává jako první bod v doporučeních určených ředitelům salesiánských komunit. Jejich text vznikl poměrně dlouho a don Bosco jej považoval za jakousi svoji duchovní závěť. Tereziina slova v ní zaujímají privilegované postavení.⁵⁵

Příkladem z jiné významné oblasti spirituality může být jedna z jeho příprav na kázání. Jedná se o kázání věnované tématu salesiánské modlitby,

---

⁵² Desramaut, Francis: *Don Bosco e la vita spirituale*. Torino: Elle di ci, 1970, s. 221.

⁵³ Bosco, Giovanni: *Scritti spirituali I.*, ed. Joseph Aubry, Roma: Città nuova, 1976, s. 39.

⁵⁴ Tamtéž, s. 39.

⁵⁵ Srov. Bosco, Giovanni: *Scritti spirituali II.*, ed. Joseph Aubry, Roma: Città nuova, 1976, s. 211.

jež bylo pravděpodobně proneseno někdy v letech 1868 – 1871.⁵⁶ Po obecném úvodu, v němž zdůrazňuje nezbytnost modlitby a cituje 1Sol 5,17,⁵⁷ nastiňuje tři způsoby modlitby, které by měly být členům salesiánské rodiny obzvláště vlastní: ústní modlitba, rozjímání a střelné modlitby. Právě v souvislosti s rozjímáním cituje některé Tereziiny myšlenky, především ty, které se týkají nezbytnosti tohoto druhu modlitby. „*Ústní modlitba, není-li doprovázena vnitřní modlitbou, je jako tělo bez duše.*“⁵⁸ Tereziino učení o modlitbě tedy donu Boskovi rozhodně nebylo cizí a neváhá z něj čerpat, má-li charakterizovat salesiánskou modlitbu. Tato skutečnost je mimochodem velmi dobře v souladu s jeho nechutí k množení ústních modliteb a pobožností, k čemuž byla zbožnost v 19. století někdy náchylná.⁵⁹ Don Bosco vedl ty, kteří mu byli svěřeni, především k hluboké a neokázalé zbožnosti.

Do třetice můžeme uvést, že podobně jako pro Frassinettiho byla i pro dona Boska Terezie od Ježíše postavou, kterou lze nabízet v různých ohledech jako vzor křesťanského života bez ohledu na zvolený životní stav. Svědčí o tom takřka mimovolná zmínka v jednom z dopisů adresovaných Claře Louvet, velké mecenášce díla dona Boska.⁶⁰ Ačkoliv se zde skutečně jedná pouze o jakousi poznámku na okraji, cítíme z ní to, co jsme mohli konstatovat výše: Terezie od Ježíše byla vnímána jako vzor hodný následování pro ty, kdo chtějí žít skutečným křesťanským životem.

3 Místo díla Terezie od Ježíše v duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello

---

⁵⁶ Tamtéž, s. 186, pozn. 5

⁵⁷ Bez přestání se modlete (CEP: V modlitbách neustávejte).

⁵⁸ Bosco, Giovanni: *Scritti spirituali II.*, ed. Joseph Aubry, Roma: Città nuova, 1976, 187, zde je pravděpodobně převzat citát z *Hradu v nitru*.

⁵⁹ Srov. Desramaut, Francis: *Don Bosco e la vita spirituale*. Torino: Elle di ci, 1970, s. 191.

⁶⁰ Srov. Bosco, Giovanni: *Scritti spirituali II.*, ed. Joseph Aubry, Roma: Città nuova, 1976, s. 150.

Až doposud jsme se zabývali vztahem Marie Dominiky Mazzarello ke spiritualitě Terezie od Ježíše především z hlediska jeho okolností. Tedy jakým způsobem a proč se s touto spiritualitou mohla vůbec setkat. V této souvislosti byly zmíněny některé důležité osobnosti, které toto setkání zprostředkovaly. Na následujících stránkách bude pozornost věnována konkrétním textům, s nimiž se Marie Dominika a případně její první spolusestry mohly setkat. Podrobnější odpověď si tedy zaslouhují otázky, o jaká díla se vlastně jednalo, která témata z nich byla upřednostňována a jaké bylo jejich místo v duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello.

3.1 Marie Dominika Mazzarello a konkrétní díla Terezie od Ježíše

Pokusme se nyní odpovědět na otázku, se kterými díly Terezie od Ježíše se Marie Dominika Mazzarello setkala, eventuálně velmi pravděpodobně setkat mohla. O skutečnosti, že její dílo znala a že z něj čerpala, svědčí jednak historické prameny, které potvrzují, že jak Dcery Neposkvrněné, tak později Dcery Panny Marie Pomocnice četly buď přímo některá díla Terezie od Ježíše, nebo alespoň jejich přepracovanou verzi, jednak její vlastní korespondence. Čteme-li totiž dopisy Marie Dominiky Mazzarello, zjistíme, že ačkoliv zde není výslovný odkaz na Terezii od Ježíše,⁶¹ jsou zde mnohokrát zmiňována některá její typická témata a jsou zpracována způsobem, který nás nenechává na pochybách o tom, že autorka dopisů její spiritualitu velmi dobře znala.

Otázkou pro nás ovšem zůstává, o která díla se přesně jednalo. Je zde samozřejmě k dispozici rozsáhlé Frassinettiho dílo, které, jak již bylo řečeno, nabízelo velmi široké spektrum přímých i nepřímých odkazů na tereziánskou spiritualitu, problém je však opět v tom, že si ne vždy můžeme být jisti, že byly tyto spisy skutečně čteny právě v prostředí Zbožného sdružení, případně v první komunitě salesiánek v Mornese.

---

⁶¹ Podobně ovšem v dopisech Marie Dominiky Mazzarello chybí např. také konkrétní odkazy na biblické texty apod.

O rozsahu role janovského teologa ve formaci prvních Dcer Neposkvrněné se totiž velmi dlouho příliš nevědělo a z tohoto důvodu se nezohledňoval ani jeho nepřímý vliv na později založené Dcery Panny Marie Pomocnice⁶² a podobně i zmínky o četbě jeho spisů v tomto prostředí jsou spíše kusé a neuspořádané.

3.1.1 Dílo Terezie od Ježíše jako duchovní četba Marie Dominiky Mazzarello

Jaké prameny zmiňující kontakt s dílem Terezie od Ježíše máme tedy vlastně k dispozici? V této chvíli se bude jednat především o díla a autory, kteří se výslovně zmiňují o četbě díla španělské mystičky mezi Dcerami Neposkvrněné, eventuelně v prvních komunitách Dcer Panny Marie Pomocnice. V této práci nebudou uvažovány případné prvky tereziánské spirituality, jež by mohly být obsaženy v těch písemných materiálech, které naopak z těchto prostředí vzešly.

Chronologicky prvním životopisem Marie Dominiky Mazzarello, který se její osobností zabýval obšírněji a z jehož pera mimo jiné pocházely také některé materiály pro její beatifikaci,⁶³ je Ferdinando Maccono. Krom jiného se u něj dočteme také o skutečnosti, že jak Zbožné sdružení Neposkvrněné, tak Dcery Panny Marie Pomocnice měly Terezii od Ježíše v úctě a alespoň části jejího díla znaly a ve Frassinettim přepracované podobě dokonce osobně vlastnily.⁶⁴

Cenné jsou pro nás v této souvislosti také vzpomínky na matku Petronillu Mazzarello, blízkou spolupracovnici Marie Dominiky, pozdější generální vikářku a novicmistrovou institutu. Tato žena se dožila úctyhodného věku a ještě ve stáří se vracela k četbě, která formovala

---

⁶² Srov. Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992, s. 55 – 64.

⁶³ Srov. Maccono, Ferdinando: *Per la causa di beatificazione di Suor Maria Mazzarello*. Nizza Monferrato: Istituto FMA, 1911.

⁶⁴ Srov. Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992, s. 78.

počátky jejího řeholního života. Jedna z jejích spolusester na to vzpomíná takto: „Často jsem ji zastihla zabranou do četby Otčenáše svaté Terezie. Jakmile jsem přišla, podávala mi knihu, abych četla nahlas nějaký úryvek a pak jí ho zopakovala vlastními slovy. Komentáře se ujala ona sama a činila tak se zářivou prostotou. Z četby té knihy měla velké potěšení a chtěla, aby ho měli i ostatní... Nechávala mě také psát myšlenky svaté Terezie, které hovořily o Boží přítomnosti.“⁶⁵ Tato vzpomínka nám potvrzuje skutečnost, že místo, které zaujímal spirituálita Terezie od Ježíše v počátcích institutu, nebylo okrajové, jestliže z ní sestry, které stály u jeho založení, čerpaly prakticky po celý život.

O četbě díla Terezie od Ježíše se zmiňuje také *Cronistoria* institutu, která dosti podrobně zmiňuje jeho počátky. Problém je ovšem v tom, že je co do informací dosti nepřesná a tuto duchovní četbu zmiňuje spíše obecně. Neposkytuje nám tedy nijak zvlášť konkrétní obraz toho, co všechno bylo z Tereziiných spisů čteno. Příliš přesně nejmenuje ani různá Frassinettiho díla. Její přínos však tkví v tom, že poukazuje na důležitost role, kterou duchovní četba sehrála v životě Marie Dominiky Mazzarello, zejména v období její dlouhé rekonvalescence, kdy hledala nový způsob, jak prožívat to, k čemu se cítila být povolána.⁶⁶

Dosti podrobně se duchovní četbou v první komunitě sester v Mornese zabývá také současná autorka María Esther Posada, v centru její pozornosti však stojí především vliv Giuseppe Frassinettiho na duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello. Z tohoto úhlu pohledu tudíž také zmiňuje dílo Terezie od Ježíše. Dochází ovšem k závěru, že „kromě Frassinettiho díla světice znala přímo i nepřímo dílo Terezie od Ježíše.“⁶⁷ Bohužel blíže neuvádí, o která díla by se mohlo jednat. Můžeme ovšem odůvodněně předpokládat, že se jednalo o díla, která byla blízká právě Frassinettiho zpracování témat tereziánské spirituality. Nepochybně by tedy čelní místo zaujímal *Cesta k dokonalosti, Život a Hrad v nitru*.

---

⁶⁵ Maccono, Ferdinando: *Suor Petronilla Mazzarello*. Torino: SEI, 1940 s. 84.

⁶⁶ Srov. *Cronistoria I*. ed. Capetti, Gina, Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1977s. 93 – 95.

⁶⁷ Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992, s. 62.

V odpovědi na otázku, která díla Terezie od Ježíše Marie Dominika Mazzarello opravdu znala z vlastní četby a která pouze zprostředkovaně, můžeme konstatovat, že se jedná o těžko řešitelný problém, který mimo to spadá spíše do kompetence historiků. Pro nás zůstává důležitý fakt, že ona i její spolusestry byly se základními tématy tereziánské spirituality obeznámeny. To, že se nám nedochovaly bližší údaje ohledně knih, které měly přesně v ruce, svědčí pouze o skutečnosti, že tyto ženy neměly ambice studovat Tereziino dílo, nýbrž praktikovat některé její myšlenky ve svém zasvěceném životě.

3.1.2 Způsoby četby díla Terezie od Ježíše

V počátcích komunitního života, jenž se postupně formoval okolo Marie Dominiky Mazzarello, můžeme vysledovat v podstatě dva způsoby čtení textů odkazujících na spiritualitu Terezie od Ježíše. První z nich byla duchovní četba pro vlastní potřebu těch, kdo ji vykonávali. Tedy četba sloužící k prohloubení jejich duchovního života, na níž měl být denně vyhrazen určitý pevný čas. Zvyk číst každý den z díla nějakého osvědčeného duchovního autora patřil jak do života Zbožného sdružení Dcer Neposkvrněné, tak také samozřejmě do denního řádu první komunity Dcer Panny Marie Pomocnice.⁶⁸ Je to ostatně prastarý zvyk, který běžně k řeholnímu životu patří. Z toho, že je v této souvislosti vícekrát zmiňována právě Terezie od Ježíše, lze vyvozovat, že zde její texty zaujímaly, samozřejmě vedle dalších autorů, významný prostor.

Další způsob, kterým bylo dílo Terezie od Ježíše čteno, byl veskrze výchovného charakteru. Nedílnou součástí apoštolátu, který se nese v duchu salesiánské tradice, totiž vždy byla také nabídka vhodné četby. Jak don Bosco, tak Marie Mazzarello si velmi dobře uvědomovali, že mladý člověk je obzvlášť vnímavý pro podněty přicházející touto cestou. V době, kdy rychle stoupala gramotnost i celková úroveň vzdělání, bylo v salesiánském prostředí jednou z priorit nabídnout kvalitní literaturu. Ne nadarmo byl don Bosko zakladatelem periodika *Letture Cattoliche*,

---

⁶⁸ Srov. *Costituzioni per l'Istituto delle Figlie di Maria Ausiliatrice*. Edizione anastatica delle prime Costituzioni corrette da san Giovanni Bosco. Roma: Istituto FMA, 2008, čl. 10.

vnímal totiž ve své době v této oblasti značné nedostatky.⁶⁹ Zřejmě podobná, avšak možná méně vyhrocená, byla situace i na piemontském venkově. Členky Zbožného sdružení Neposkvrněné tedy nakupovaly za peníze sdružení výtisky vhodných knih a přenechávaly či půjčovaly je morneským děvčatům. „Jednou jsme za peníze Zbožného sdružení nakoupily sto výtisků knížky *Dívka, která chce zcela patřit Ježíši*⁷⁰ a při vhodné příležitosti jsme je nechávaly na různých místech, jako by je tam někdo zapomněl. Kdo si knížku vzal, tak si ji přirozeně také přečetl a často z toho měl prospěch.“⁷¹ Rovněž práce v krejčovské dílně byla často doprovázena četbou, která ovšem logicky musela být přizpůsobena dívkám, které se v dílně učily šít.

Tyto dva způsoby četby od sebe ovšem nelze příliš oddělovat, šly spolu ruku v ruce, protože v prostředí salesiánských domů měl být život modlitby komunity (do nějž duchovní četba patří) do značné míry propojen s životem modlitby těch, kdo byli v těchto domech vychováváni. Mnohdy se tedy, zejména v počátcích komunity v Mornese mohlo jednat o jakousi společnou četbu. Tomu by nasvědčoval i fakt, že ne všechny mladé ženy, které do morneského domu sester přicházely, ať už jako chovanky nebo jako budoucí sestry, byly schopny číst.⁷²

3.2 Témata převzatá ze spirituality Terezie od Ježíše

Poté, co jsme se blíže zabývali četbou čerpající z díla Terezie od Ježíše, se budeme věnovat některým konkrétním tématům, která tato četba předkládala. Z dopisů Marie Dominiky Mazzarello je zřejmé, že ona sama tvořivě interpretovala Tereziiny postřehy, že jí nebyly cizí některé její

⁶⁹ Srov. Desramaut, Francis: *Don Bosco en son temps (1815 – 1888)*. Torino: SEI, 1996, s. 355 – 359.

⁷⁰ Frassinetti, Giuseppe: *Una Figlia che vuole essere tutta di Gesù*, in: *Opere ascetiche*, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910, s. 323 – 333.

⁷¹ *Cronistoria I*. ed. Capetti, Gina, Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1977s. 185

⁷² Srov. Giudici, Maria Pia – Borsi, Mara: *Maria Domenica Mazzarello. Una vita semplice e piena di amore*. Torino: Elledici, 2008, s. 104.

myšlenkové postupy a že je mnohdy přebírala. Pročítáme-li její korespondenci již jako představené Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice, můžeme snadno vysledovat, která témata jí byla osobně obzvláště blízká, či která považovala za důležitá pro své mnohdy vzdálené spolusestry.

Na následujících stránkách nás ovšem bude především zajímat, která témata byla nabízena a eventuelně upřednostňována v její duchovní formaci a zároveň vycházela ze spirituality Terezie od Ježíše. Systematická a dlouholetá duchovní formace, jež jí byla zprostředkována jak donem Pestarinem, tak Zbožným sdružením Dcer Neposkvrněné, čerpala z různých pramenů a ne všechny aspekty této formace měly přímou vazbu na spiritualitu Terezie od Ježíše. Nyní je tedy třeba říci, která velká témata tereziánské spirituality byla v tomto ohledu upřednostňována. Asi není pochyb, že prvním a zásadním tématem, kvůli němuž se avilská svěřice z poslušnosti vůči představeným vůbec pouštěla do psaní svých spisů, byla modlitba a touha po tom, aby to, co v ní ona sama našla, mohlo být objeveno dalšími dušemi.⁷³ Toto téma se prolíná v podstatě celým jejím dílem. Terezie od Ježíše byla prohlášena učitelkou církve právě proto, aby byla učitelkou modlitby. Je tedy veskrze zřejmé, že dost dobře nelze převzít cokoli z její spirituality, aniž by zde nebyla souvislost s jejím učením o modlitbě. Ohledně modlitby tedy můžeme říci, že duchovní formace Marie Dominiky Mazzarello nepochybně čerpala z díla Terezie od Ježíše.

Dalším velkým tématem, které bylo již z povahy věci upřednostňováno, bylo téma duchovního přátelství. Důležitost, která byla ve Zbožném sdružení dávána „svatému duchovnímu přátelství“, přirozeně vyplývala z potřeby se vzájemně podpořit v úsilí dobře žít zasvěcený život ve světě, jenž něčemu podobnému nemusel být nakloněn. Neobyčejně zajímavá, možná až překvapující je ovšem skutečnost, že vzorem tohoto přátelství se nestává nikdo jiný než právě Terezie od Ježíše. Na rozdíl od modlitby se problematice duchovního přátelství nevěnuje nijak souvisle, ačkoliv bychom v jejím díle samozřejmě našli kapitoly, v nichž se

---

⁷³ Srov. Terezie od Ježíše: *Hrad v nitru*. Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, úvod, 4.

vyjadřuje k jeho důležitosti. Frassinetti toto téma rozpracoval jednak v knížce *Amicizie spirituali. Imitazione di S. Teresa* (Duchovní přátelství. Napodobování sv. Terezie), ale zabývá se jím i na jiných místech svého díla. Věnoval mu kupříkladu celou jednu kapitolu svého spisu *Monaca in casa* (Řeholnice v domě) Obě uvedená díla Marie Dominika Mazzarello velmi dobře znala už od svého mládí.

Tereziino učení o modlitbě a přátelství tedy bezprostředně utvářelo duchovní růst Marie Dominiky Mazzarello. Ačkoliv samozřejmě co do rozsahu zpracování v Tereziiných dílech jednoznačně převládají pojednání o modlitbě, přece bude z hlediska chronologie vhodnější zabývat se nejprve tématem přátelství. Důvodem je totiž skutečnost, že to je zřejmě to první, s čím se Marie Dominika Mazzarello z tereziánské spirituality setkala.

3.2.1 Úloha přátelství podle vzoru Terezie od Ježíše v duchovním zrání Marie Dominiky Mazzarello

Duchovní přátelství sehrálo v životě Marie Dominiky důležitou roli již v jejím útlém mládí. Svoji družnou povahou si zřejmě uměla přirozeně získávat přátele, zdá se však, že poměrně brzy zjistila, že přátelství může být také cestou k Bohu. Můžeme-li v tomto ohledu důvěřovat dostupným pramenům, pak se ukazuje, že se s myšlenkou duchovního přátelství setkala již v době na rozhraní dětství a dospělosti, ještě před tím, než vstoupila do Zbožného sdružení Neposkvrněné. Můžeme zde vidět zásluhu dona Pestarina, který koncept duchovního přátelství jakožto pomoci v křesťanském životě přebral od Frassinettiho, jenž tomuto tématu věnoval jeden ze svých kratších spisů. Tak se stalo, že některá přátelství uzavřená skutečně ještě v dětství postupně přerostla v duchovní přátelství, která byla později vědomě kultivována podle učení Terezie od Ježíše. S přátelstvím tohoto typu se setkáváme zejména v souvislosti s postavou Petronilly Mazzarello.

Petronilla Mazzarello nebyla Mariinou blízkou příbuznou, jak by se mohlo podle jména zdát,⁷⁴ obě dívky však spolu od dětství kamarádily. „Byly jsme obě dvě ještě děvčátka, vypovídá Petronilla v diecézním informačním procesu pro beatifikaci Marie Dominiky, když jsem ji jednou potkala před ranním Zdravas Maria u kostelních dveří. Zavolala na mě a řekla mi: 'Pojď, musím ti něco vytknout: už několikrát jsme se obě potkaly, jak se modlíme u dveří kostela, které byly ještě zavřené. Proč jsi mi nikdy neřekla, abychom se modlily společně? Budeme se modlit spolu, protože společná modlitba má větší váhu.'“⁷⁵ Tato scéna se patrně odehrála někdy mezi lety 1849 a 1852, oběma dívkám tedy bylo nejvýše třináct let.⁷⁶ Toto přátelství vydrželo dlouhá léta. Petronilla byla první, komu se Marie Dominika svěřila se svými plány ohledně krejčovské dílny a apoštolátu mezi mladými dívkami v Mornese, patřila do skupiny jedenácti mladých žen, které jako první složily řeholní sliby v novém institutu, kde se později stala první generální vikářkou. Marii Dominiku Mazzarello přežila o více než čtyři desetiletí, takže se v závěru svého života stala jakousi živou vzpomínkou na ni a zároveň pamětí prvních let komunity v Mornese. Dopis generální představené matky Luisy Vaschetti, který v roce 1925 oznamoval její úmrtí, začíná slovy: „Matka Petronilla Mazzarello po 43 letech odloučení od Boží služebnice matky Marie Mazzarello, první generální představené institutu, odešla za svou přítelkyní, sestrou a matkou.“⁷⁷ Jednalo se tedy o přátelství, které mělo možnost se rozvinout a vyrůst nejen díky přirozené sympatii, ale také díky některým myšlenkám Terezie od Ježíše, jež mu poskytly zásadní nasměrování. Jak již bylo řečeno, obě dívky velmi pravděpodobně slyšely o významu duchovního přátelství od dona Pestarina. Později se však Marie Dominika setká s uceleným pojednáním o duchovním přátelství, které na podkladě díla Terezie od Ježíše vypracoval Giuseppe Frassinetti. Jeho spis *Amicizie spirituali*.

---

⁷⁴ Příjmení Mazzarello bylo a dodnes je v Mornese dosti časté, ne všichni, kdo se takto jmenovali, byli tedy blízcí příbuzní, jejich předkové pocházeli ze Sicílie a někteří historici nevylučují, že se jednalo o příbuzné kardinála Julese Mazarina.

⁷⁵ Maccono, Ferdinando: *Suor Petronilla Mazzarello*. Torino: SEI, 1941, s. 12.

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 10.

⁷⁷ Posada, María Esther: *Il tema dell'amicizia in S. Maria D. Mazzarello. Esperienza e insegnamento*. Schemi delle lezioni ad uso delle allieve. Roma: Pontificia facoltà di scienze dell'educazione 'Auxilium', anno accademico 1999/2000, s. 10.

Imitazione di santa Teresa di Gesù (Duchovní přátelství Napodobování svaté Terezie od Ježíše) byl hojně čten ve Zbožném sdružení Dcer Neposkvrněné.⁷⁸ Autor nejprve teoreticky zpracovává Tereziiny hlavní myšlenky k tématu duchovního přátelství, poté dává některé praktické rady k jejich aplikaci. Tato druhá část spisu je pro nás důležitá z toho důvodu, že si můžeme veskrze snadno ověřit, že v ní uvedené pokyny byly uplatňovány ve Zbožném sdružení Dcer Neposkvrněné. Z této skutečnosti pak vyplývá, že praxe prožívání duchovního přátelství má skutečně původ u Terezie od Ježíše. Z téhož pramene pak tudíž pocházejí i východiska pojetí přátelství v duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello. Dalším Frassinettiho spisem, kde je rozvinuto téma duchovního přátelství, je kniha nazvaná *Monaca in casa* (Řeholnice v domě). Opět se jednalo o spis hojně rozšířený mezi Dcerami Neposkvrněné, protože se vedle duchovního přátelství zabýval i dalšími aspekty zasvěceného života prožívaného ve světě. Nabízel ucelené praktické pokyny k tomu, jak podobný způsob života prožívat. Vzhledem k tomu, že v podstatě opakuje v poněkud stručnější verzi myšlenky o duchovním přátelství obsažené ve spise *Amicizie spirituali*, vyjdeme v této kapitole z tohoto rozsáhlejšího textu.

3.2.2 *Amicizie spirituali* jako podnět k prožívání přátelství u Marie Dominiky Mazzarello

Podívejme se tedy nyní blíže na to, jak tato východiska pro duchovní přátelství ve svém díle nabízí Terezie od Ježíše a jakým způsobem je na základě tohoto díla předkládá svým čtenářům Giuseppe Frassinetti. Na prvním místě je třeba opět zdůraznit skutečnost, že tento druh přátelství je nabízen komukoliv, kdo chce žít dobrým křesťanským životem. Frassinetti u tohoto tématu vychází ze situace, jež je popsána v Tereziině *Životě*. „*Ráda bych, aby nás pět, kteří se nyní v Kristu milujeme, udělalo jakousi úmluvu: jako se jiní tajně organizují proti Boží Velebnosti a kují zločiny*

---

⁷⁸ Srov. Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992, s. 78.

a bludy, tak my se spojme, abychom se navzájem zbavovali klamů, napravovali své chyby a s láskou a touhou po všestranném prospěchu se pobízeli k lepší službě Pánu; vždyť nikdo z těch, kdo se s námi stýkají, nás lépe nezná.“⁷⁹ Z poznámkového aparátu k tomuto textu můžeme vyrozumět, že skupinka byla dosti rozmanitá co do životního stavu těch, kdo ji tvořili. Podobně i pojetí přátelství, jak jej na základě studia Tereziiných spisů chápe Frassinetti, je široce otevřeno lidem každého životního stavu. „Je zajímavé pozorovat psychologickou vybavenost autora, s níž předkládá týž námět rozdílným způsobem, když se obrací k chlapcům, nebo k dívkám. Chlapcům je přátelství představeno především jako prostředek apoštolátu, teprve na druhém místě jako pomoc při vlastním posvěcení. ... K dívkám mluví o přátelství bezprostředně jako o vzájemné pomoci k osobnímu posvěcení a až poté jako o prostředku k prokazování dobra bližnímu.“⁸⁰ První charakteristikou duchovního přátelství je tedy skutečnost, že se jedná o prostředek růstu pro každého křesťana. Frassinetti dává dokonce podrobný návod, jak vůbec s podobným přátelstvím začít. Odvolává se na Tereziinu skupinku pěti přátel a velmi konkrétně radí ji i v tomto napodobit. „Obracím se na vás, zbožná duše, která máte v rukách tuto knížku, a prosím vás, abyste uvážila, že i vám by udělalo dobře postarat se o svaté duchovní přátelství podobné sv. Terezii; a jelikož vidím, že by to udělalo vaši duši dobře, prosím vás, abyste si našla čtyři přátelské duše, které si také přejí růst v lásce k Bohu, a abyste s nimi uzavřela zvláštní svaté přátelství. Tyto duše byste měla vybírat z těch, které již dobře znáte a s nimiž jste v blízkém vztahu důvěry. Svěřujte se ale Pánu, aby vás osvětil při této volbě. Velmi záleží na tom, aby toužily sloužit dobře Pánu a stát se svatými; naopak nezáleží na tom, že mají ještě chyby, dokonce mnoho chyb, těch máte možná i vy velmi mnoho.“⁸¹ Výběr přátel tedy rozhodně není náhodný, nicméně se jedná o krok, s nímž není třeba dlouho otálet, protože tito přátelé nemusejí být dokonalí už proto, že ten, kdo se na začátku své

---

⁷⁹ Terezie od Ježíše: *Život*. Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, s. 135.

⁸⁰ Posada, Maria Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di s. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1992, s. 131.

⁸¹ Frassinetti, Giuseppe: *Amicizie spirituali. Imitazione di S. Teresa di Gesù*, in: *Opere ascetiche*, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910, s. 87.

cesty k Bohu pro tento krok rozhodne, má sám s velkou pravděpodobností k dokonalosti zatím také daleko.

Přátelství inspirované spiritualitou Terezie od Ježíše je především kristocentrické. Má být obrazem přátelství, které chová Bůh k člověku. *„Podobně také my máme milovat duše, chceme-li napodobovat Ježíše Krista, jak je naší povinností a jak nás k tomu apoštol vybízí: Napodobujte mě, jako já napodobuji Krista.⁸² Duše, které jsou Pánem velmi milované, musí být milovány také od nás.“⁸³* Společné následování Krista je tedy první požadavek, který byl na přátelství kladen. Nemělo by smysl zde zmiňovat dívčí přátelství Marie Dominiky a její kamarádky Petronilly, kdyby toto přátelství nebylo doprovázeno tak, že doznělo v přátelství skutečné duchovní. Pramenem pro toto doprovázení byla právě spiritualita Terezie od Ježíše zprostředkovaná nejprve Domenikem Pestarinem a později Giuseppem Frassinettim. Důraz na svatost podobných přátelství plyne z jejich východiska, které je v Bohu, a zároveň je nutnou podmínkou k tomu, aby k Bohu směřovala. Boží láska k člověku je tedy prvním předpokladem jakéhokoliv lidského přátelství. Tento vztah má tudíž provázet hluboké vědomí toho, že člověk, s nímž mě pojí přátelství, je v první řadě milován Bohem.

Jestliže bylo na počátku této kapitoly uvedeno, že duchovní přátelství podle vzoru Terezie od Ježíše se týká kohokoliv, kdo o ně stojí, bez ohledu na jeho životní stav a povolání, je nutné upozornit, že z povahy tohoto přátelství plynou určité kvality, které by měl mít ten, s nímž je podobné přátelství uzavřeno. Má to totiž být někdo, kdo sám především touží po hlubokém přátelství s Bohem. Pouze lidská sympatie by tedy byla pro uzavření podobného přátelství nedostačující. *„Jestliže pak mezi těmito dušemi velmi milujícími Boha budou některé, s nimiž budeme spojeni poutem zvláštního přátelství ducha a s nimiž uzavřeme zvláštní dohodu pomáhat si navzájem lépe milovat Pána, měli bychom těmito duším projevoval také my zvláštní náklonnost. Ony nám totiž zvláště pomáhají*

---

⁸² Srov. 1Kor 4,16.

⁸³ Frassinetti, Giuseppe: *Amicizie spirituali. Imitazione di S. Teresa di Gesù*, in: *Opere ascetiche*, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910, s. 85.

*růst v lásce k Bohu, takže mají zvláštní právo také na naši lásku.*⁸⁴ Můžeme si zde všimnout také výrazu „dohoda“, či „úmluva“, který hraje v Tereziině pojetí přátelství důležitou roli. Naznačuje totiž jednak jeho trvalost (nejedná se o nějakou chvilkovou sympatii) a jednak jeho cíl. Podobně jako Terezie vyzývá své přátele k tomu, aby učinili úmluvu za účelem lepší služby Pánu, mají mít také ti, kdo uzavírají duchovní přátelství po jejím vzoru, na zřeteli tento cíl.

Duchovní přátelství však klade i další nároky. Z následujícího textu z *Cesty k dokonalosti* vidíme, že se rozhodně nejedná o něco, co bychom mohli považovat za odpočinkovou záležitost: *„Je to úchvatné, jak je tato láska vroucí, kolik slz dokáže prolévat, jaká pokání, jaké modlitby koná, a jak naléhavě doporučuje milovanou osobu všem, o nichž si myslí, že by jí mohli být užiteční u Boha. Duše naplněná láskou touží, aby milovaná osoba dělala stálé pokroky, a nelze utěšit její bolest, když vidí, že tomu tak není. Když pak zpozoruje, že po nějakém zlepšení se zase vrací zpět, zdá se jí, že už nenajde klidu. ... stále ji svírá úzkost ze strachu, že ta duše, kterou tak miluje, se ztratí a že se budou muset navždy odloučit. ... Její láska je tedy naprosto nezištná: nechce nic jiného a po ničem jiném netouží, než aby ta duše byla naplněna nebeskými dobry. Toto je ryzí láska a ne ty ubohé pozemské náklonnosti.*⁸⁵ Je zde tedy zdůrazněn požadavek nezištné touhy po dobru druhé osoby, s níž nás přátelství pojí. To je důležité upřesnění, jehož je třeba si na tomto místě povšimnout, poněvadž by se jinak při povrchním pohledu mohlo zdát, že je uzavíráno především tak trochu pro vlastní výhodu v duchovním růstu. Přátelství samozřejmě na jednu stranu přináší mnoho dobrého oběma zúčastněným, na straně druhé ale zavazuje k velkému nasazení právě pro dobro druhé osoby.

To však ještě není zdaleka všechno, co může duchovní přátelství vnést do lidského života. Frassinetti upozorňuje na to, že opravdovým pokladem je přátelství s těmi, kdo již velmi pokročili v lásce k Bohu. *„Může také být, že se v tomto společenství najde nějaká duše tak pokročilá*

---

⁸⁴ Frassinetti, Giuseppe: *Amicizie spirituali. Imitazione di S. Teresa di Gesù*, in: *Opere ascetiche*, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910, s. 87.

⁸⁵ Terezie od Ježíše: *Cesta k dokonalosti*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, VII, 1.

před Bohem, že obdrží pro své přítelkyně každou i velmi zvláštní milost; protože, jistým duším, které již odevzdaly celou svoji vůli Bohu, Bůh určitým způsobem dává svoji vůli, takže je uspokojuje v každé věci, kterou chtějí.“⁸⁶ Toto své tvrzení podpírá odkazem na pojednání o prosbě „buď vůle tvá“ z *Cesty k dokonalosti*. Terezie v této souvislosti hovoří o ochotě připojit se ke Kristově poslušnosti Otcově vůli a o růstu v této odevzdanosti, kdy nakonec dochází k tomu, „že jí nejen vrátí její vůli, kterou mu obětovala, nýbrž zároveň jí dá i svou. A tyto dvě vůle se budou náramně shodovat, neboť Bůh vida, že duše koná, co chce On, bude i On konat, co chce ona, a proto, jak se říká, ona bude rozkazovat a On bude poslouchat.“⁸⁷ Je zcela zřejmé, že přátelství s někým, kdo se takto modlí za druhé, je velkou pomocí na cestě k Bohu. Terezie sama spojuje mnohé milosti, kterých se jí v životě dostalo, právě s modlitbami svých přátel, o nichž hovoří s velkou vděčností.⁸⁸

Vraťme se ale nyní zpět k duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello. Zdá se, že zde důraz na přátelství sehrál nezastupitelnou roli. Dlouhé období před založením Dcer Panny Marie Pomocnice totiž prožila v prostředí rodné vesnice, jež ve své podstatě nebylo nijak zvlášť nakloněno způsobu života, který by se příliš odlišoval od tradičních zvyklostí. Právě duchovní přátelství uzavřená s dalšími podobně smýšlejícími mladými ženami jí pomohla tento čas hledání a rozlišování plodně prožít.

3.2.3 Formace k modlitbě na základě *Cesty k dokonalosti* Terezie od Ježíše

Podívejme se nyní blíže na to, jak vypadala duchovní formace v otázce modlitby. Marie Dominika a její první spolusestry bezpochyby znaly buď přímo *Cestu k dokonalosti*, nebo Frassinettiho zpracování tohoto

---

⁸⁶ Frassinetti, Giuseppe: *Amicizie spirituali. Imitazione di S. Teresa di Gesù*, in: *Opere ascetiche*, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910, s. 87.

⁸⁷ Terezie od Ježíše: *Cesta k dokonalosti*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, XXXII, 12.

⁸⁸ Srov. tamtéž, VII, 4.

díla *Pater noster di S. Teresa di Gesù* (Otčenáš sv. Terezie od Ježíše).⁸⁹ Nelze ovšem také vyloučit, že znaly obojí, kromě znalosti dalších Tereziiných spisů. Měly tedy možnost se dosti podrobně seznámit s jejím učením o modlitbě. Nás bude ovšem především zajímat, jakým způsobem bylo toto učení předkládáno a které aspekty z něj byly upřednostňovány. Jinak řečeno, jak byla tereziánská spiritualita konkrétně chápána a uváděna do praxe. V této věci musíme vyjít opět ze základního předpokladu, že ti, kdo tuto spiritualitu Marii Dominice zprostředkovávali, se snažili zpřístupnit její jádro tak, aby se stalo uvedením do života modlitby pro velmi široké spektrum adresátů. Bude nás tedy také zajímat, jaký postup volili a jaká témata vybírali. Jak vypadal úvod do modlitby, který byl na základě tereziánské spirituality mladým morneským dívkám nabídnut.

K zodpovězení této otázky nám poslouží velmi dobře právě Frassinettiho interpretace. Ačkoliv, jak již bylo řečeno, lze důvodně předpokládat i přímou znalost spisů Terezie od Ježíše, klíčem k jejich četbě a následné praxi byl především právě on. V dosti obsáhlém spise *Pater Noster di S. Teresa di Gesù* přináší úvod do modlitby nejen na základě *Cesty k dokonalosti*, jak by se mohlo podle názvu zdát, ale čerpá zde také z jejího *Života* a *Hradu v nitru*, dále z díla Jana od Kříže a některých dalších autorů. Jeho cílem bylo systematicky seřadit jednotlivá témata tak, aby čtenář postupoval krok za krokem od obecného úvodu ke konkrétním jednotlivostem.

Frassinettimu se podařilo velmi přehledně seřadit témata, k nimž se Terezie od Ježíše ve svých dílech často vrací, a zároveň je okomentovat pro praktickou potřebu čtenáře druhé poloviny 19. století. To mohlo být jistě velmi přínosné, nevýhodou tohoto zpracování je dle mého názoru to, že poněkud ztrácí na určité dynamičnosti a dialogičnosti, která je Terezii vlastní. Ačkoliv velmi často a přesně cituje celé pasáže z jejích textů, přece nakonec jaksi postrádají původní kontext jejího života, od něhož Frassinetti spíše abstrahuje. To je dáno i snahou o určité zobecnění vzhledem k rozmanitosti jeho adresátů, zatímco Terezie píše především pro své

---

⁸⁹ Srov. Maccono, Ferdinando: *Suor Petronilla Mazzarello*. Torino: SEI, 1940 s. 84.

spolusestry a širší okruh čtenářů v podstatě nepředpokládá. Tento postup je však dosti pochopitelný, uvážíme-li, že dílo určené výhradně řeholnicím kontemplativního řádu by mohlo vzbuzovat pochyby, zda je vůbec vhodné pro někoho, kdo žije zcela odlišným způsobem života.

Zastavme se nyní ale přímo u kroků, které jsou na základě Tereziina díla v modlitbě doporučovány. Prvním velkým tématem je nezbytnost modlitby. To je samozřejmě skutečnost, kterou se zabývá řada duchovních autorů. Terezie na ni ovšem nabízí vlastní osobitý pohled. Je na jedné straně uchválena tím, kam může být člověk díky modlitbě doveden, na straně druhé se však velmi často setkává s pochybami, nepochopením a dokonce i nepřátelstvím. Obhajoba nezbytnosti modlitby pro ni má často polemický ráz, jak navenek,⁹⁰ tak i uvnitř. „*Je to skutečná cesta do nebe, na níž se získává velký poklad, a není tedy divu, že se nám zdá svízelná. Přejde však doba, kdy se nám bude zdát všechno nicotné ve srovnání s tak úžasnou hodnotou.*“⁹¹

Právě na tomto pozadí vyvstává téma, které s předchozím úzce souvisí, jímž je pevné rozhodnutí pro modlitbu, které musí odolat jak těm, kdo mohou od modlitby odrazovat, tak všem dalším obtížím, jež s sebou cesta modlitby může nést. „*Ne, živote všech životů, ty nezabíjíš nikoho z těch, kteří se ti svěřili a navážou s tebou přátelství. Ba životem duše udržuješ i život těla, zvětšuješ jeho svatost. Nechápu, proč si mnozí netroufají na rozjímavou modlitbu, ani z čeho mají strach. To jim našeptává zlý duch. A nedá se vyličít zlo, jaké mi působí, když mi nažene strach nemyslet na mé hříchy, na vážné povinnosti vůči Bohu, na nebe, na peklo a na velká utrpení, která Ježíš snášel kvůli mně.*“⁹² Skutečnost, že je velmi snadné se v této věci setkat s odmítnutím, se netýká pouze Tereziiny historické situace, je svým způsobem nadčasová a v různých dobách na sebe bere různé podoby. Pro Terezii je „rozhodnutí“ zcela klíčový pojem a Frassinetti jej přebírá a dosti obšírně vysvětluje.

⁹⁰ Srov. Terezie od Ježíše: *Cesta k dokonalosti*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, XXI, 8 – 10.

⁹¹ Terezie od Ježíše: *Cesta k dokonalosti*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, XXI, 1.

⁹² Terezie od Ježíše: *Život*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, VIII, 6 – 7.

V uvádění důvodů pro toto rozhodnutí v podstatě přebírá schéma 23. kapitoly *Cesty k dokonalosti*, kde jsou tyto důvody nastíněny celkem tři. Jako první je uvedeno darování určitého času Pánu s tím, že tento čas nadále nebudeme považovat za své vlastnictví. Druhým důvodem je to, že pevné rozhodnutí je dobrou obranou proti ďábovým pokušením, a konečně třetím je posílení odvahy a vytrvalosti. „*Je-li si někdo jistý, že nesmí ustoupit, ať se stane, co se stane, bojuje s větší odvahou. Vždyť ten, kdo se účastní bitvy, a ví, že neušetří jeho život, vzdá-li se, bojuje s větší rozhodností; a poněvadž stejně padne, chce draze prodat svůj život, jak se říká, a nebojí se žádné rány, neboť má stále na mysli, jak důležité je vítězství, neboť zvítězit znamená žít.*“⁹³ Toto vyjádření je svým způsobem pro Terezii typické a cítíme z něj její odhodlání a rozhodnost, s níž vytrvala na jednu nastoupené cestě. Frassinetti kromě toho doplňuje ještě poučení pro ty, kdo v sobě tuto rozhodnost nenacházejí. Počítá s tím, že mezi jeho čtenáři bude mnoho těch, kdo jsou dosud vlažní, o nichž bychom řekli, že pouze zdálky obhlížejí cestu modlitby a váhají, zda se po ní vůbec mají vydat. Ti jsou v podstatě povzbuzeni k tomu, aby na tuto rozhodnost nečekali, ale pokusili se nějakým způsobem s modlitbou začít. Jsou sice samozřejmě v nevýhodě oproti velkomyslným duším, ale mohou stejně jako ony dojít do cíle.⁹⁴ Frassinetti upozorňuje, že ani Terezie tyto duše neopomíjí, neboť je přesvědčena, že i pro ně má Pán připraveny velké milosti. „*Ve své dobrotě nikoho nenutí, ale těm, kteří ho následují, dává pít tisícovým způsobem, aby nikdo nebyl bez útěchy a nezmíral žízni. Neboť z tohoto bohatého pramene vytékají potoky, některé malé, jiné velké, ale jiné opět s malými mělčinami pro děti, to je pro ty, kteří jsou na počátku, a jimž stačí to málo, kdyby uviděli hlubokou vodu, jen by se zalekli.*“⁹⁵ Povzbuzení nerozhodným tedy můžeme v podstatě shrnout do

---

⁹³ Terezie od Ježíše: *Cesta k dokonalosti*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, XXIII, 5.

⁹⁴ Srov. Frassinetti, Giuseppe: *Pater noster di S. Teresa di Gesù*, in: *Opere ascetiche*, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910, s. 346.

⁹⁵ Terezie od Ježíše: *Cesta k dokonalosti*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, XX, 2.

jediného tvrzení: modlitbou lze vždy jen získat, a to i kdybychom u ní nevytrvali a věnovali jí i třeba jen jeden jediný den.⁹⁶

Dalším tématem, či spíše okruhem témat je čas a způsob modlitby. Co se týče prvního, Frassinetti zde uplatňuje ono zobecnění, na něž bylo upozorněno výše. Poukazuje na skutečnost, že původními adresátkami *Cesty k dokonalosti* byly řeholnice reformovaných karmelských klášterů, zatímco jeho přepracování je určeno širokému publiku. Každý má tedy čas modlitby upravit přiměřeně svému stavu.⁹⁷ Ohledně způsobu modlitby jsou zde předkládány dvě možnosti, a to sice ústní modlitba a rozjímání. Zde je třeba upozornit, že pod pojmem rozjímání Frassinetti rozumí spíše ignaciánskou metodu, ačkoliv se o ní přímo nezmiňuje.⁹⁸ Naráží zřejmě na tehdy obvyklé dělení modlitby, nicméně Tereziin přínos pak chápe jako určité setření rozdílů mezi možnými schématy, které je způsobeno pozorností mysli vůči Boží přítomnosti.⁹⁹ O požadavku na tuto pozornost Terezie opět píše v souvislosti s dobovou polemikou ohledně vhodnosti rozjímavé modlitby. Frassinetti oproti tomu spíše zdůrazňuje různé osobnostní založení těch, kdo se rozhodnou pro modlitbu, které by však toto úsilí o pozornost mysli vůči Bohu mělo spojovat.

S tímto požadavkem souvisí prožívání Boží přítomnosti nejen při modlitbě, ale v životě křesťana vůbec. Tak, jako mnozí jiní, vychází Terezie ze známého Augustinova zvolání, kdy s údivem nachází Boha uvnitř své bytosti.¹⁰⁰ „*Věděla jsem dobře, že mám duši, ale nechápala jsem, jakou má cenu, ani kdo v ní přebývá, neboť jsem si zakrývala oči světskou marnivostí, abych to neviděla a nepochopila. Kdybych to byla bývala chápala jako nyní, že v domečku mé duše přebývá tak veliký král, myslím, že bych ho nenechávala tak samotného, nýbrž že bych tu a tam pobyla s ním a daleko více bych se starala, abych byla bezúhonná.*“¹⁰¹ Touha po přebývání v přítomnosti Přítomného v podstatě prostupuje celé další úsilí

⁹⁶ Srov. Frassinetti, Giuseppe: *Pater noster di S. Teresa di Gesù*, in: *Opere ascetiche*, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910, s. 347.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 351.

⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 356.

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 362.

¹⁰⁰ Srov. Aurelius, Augustinus: *Vyznání*. Praha: Kalich, 1990, X, 27.

¹⁰¹ Terezie od Ježíše: *Cesta k dokonalosti*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, XXVIII, 11.

o modlitbu. Frassinetti dále nabízí řadu obrazů převzatých z Tereziiných spisů, jimž je tato myšlenka společná. Zde přestává být důležité, zda je duše přirovnána k zavlažované zahradě, což je přirovnání, na němž vysvětluje jednotlivé stupně modlitby,¹⁰² nebo je nádherným hradem, v jehož komnatách se setkává s Milovaným, což je obraz, jehož rozpracováním vzniklo Tereziino vrcholné dílo Hrad v nitru. Tato myšlenka přebývání v přítomnosti Toho, který touží po přebývání v intimitě našeho nejnuitnějšího já, v podstatě završuje celé Frassinettiho obecné pojednání o modlitbě.

Tento pokus o vhléd do spisu *Pater noster di S. Teresa* nám ukazuje na nejdůležitější témata vztahující se k modlitbě, jak byla předkládána Dcerám Neposkvrněné a jak se s nimi později mohla setkávat i komunita Dcer Panny Marie Pomocnice. Vidíme, že se jedná o velmi důkladné a systematické poučení o modlitbě, z něhož bude Marie Dominika Mazzarello čerpat, až jí bude jednou svěřena péče o spolusestry. Ačkoliv prožila život naplněný intenzivní prací při výchově mladých dívek a vedení nového institutu, její modlitba stála díky kvalitní formaci na velmi solidních základech tereziánské spirituality.

4 Závěr

---

¹⁰² Srov. Terezie od Ježíše: *Život*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991, XI – XXI.

V úvodu této práce byla nastíněna problematika vztahu Marie Dominiky Mazzarello, spoluzakladatelky Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice ke spiritualitě Terezie od Ježíše, reformátorky karmelu a učitelky církve, především co do vlivu, který měla na tuto ženu v její duchovní formaci. Na tomto místě je třeba ve stručnosti shrnout, jakým způsobem k tomuto ovlivnění došlo a v jakých aspektech se projevilo nejvýrazněji.

Bylo třeba nejprve odpovědět na otázku, kde se vlastně vzaly prvky tereziánské spirituality v salesiánské rodině, tedy, jak don Bosco a Marie Dominika Mazzarello souvisejí s Terezií od Ježíše. Odpověď na ni se nabízí při pohledu na okolnosti, které doprovázely vznik nové řeholní rodiny. Založení Zbožné společnosti sv. Františka Saleského (salesiánů) ani založení Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice se totiž neodehrávalo izolovaně od tehdejšího duchovního prostředí Appeninského poloostrova konce 19. století a zároveň navazovalo na mnohasetletou tradici církve. Viděli jsme, že se don Bosco nechával zcela vědomě inspirovat významnými postavami křesťanské tradice a svým osobitým způsobem uplatňoval prvky jejich spirituality ve svém díle zaměřeném na výchovu mládeže. Podobně Marie Dominika prožila větší část svého života v prostředí bohatém na duchovní podněty a její cestu k řeholnímu životu komunitě Dcer Panny Marie Pomocnice doprovázela řada postav, které bychom pravděpodobně na první pohled nedávali do souvislosti se salesiánskou spiritualitou. V obou dvou případech nacházíme odkazy na Terezii od Ježíše. Je tak jednou z mnoha osobností, jejichž spiritualita se nějak promítla do kořenů salesiánské rodiny. V případě Marie Dominiky Mazzarello měla dokonce dosti zásadní vliv na její duchovní formaci, zejména v letech, která prožila jako členka Zbožného sdružení Dcer Neposkvrněné.

Osobnost Marie Dominiky Mazzarello, jak bylo přiblíženo jejím stručným životopisem, byla utvářena veskrze harmonickým rodinným prostředím na monferratském venkově, které jí poskytlo solidní křesťanskou výchovu. Kromě rodinného zázemí do jejího zrání velmi pozitivně zasáhl život farnosti. Klíčovou postavou byl v tomto ohledu don

Domenico Pestarino, jehož zásluhou bylo celkové oživení farnosti, jež byla při jeho příchodu stále ještě silně ovlivněna doznívajícím jansenismem. Důraz, který kladl na svátostný život svých farníků, a osobní nasazení, s nímž byl ochoten se jim věnovat, přinesly své plody v podobě vzniku četných společenství podporujících praktický křesťanský život jejich členů. Významnou úlohu sehrál i v osobním životě Marie Dominiky, protože to byl on, kdo ji od jejího dětství prakticky až do své smrti duchovně vedl.

V životě Marie Dominiky Mazzarello můžeme rozpoznat některá období, která měla zásadní význam pro realizaci jejího povolání. Shodou okolností se zároveň jedná o čas, kdy měla možnost se významněji setkat také se spiritualitou Terezie od Ježíše. Jedná se především o období rekonvalescence po vážném onemocnění tyfem, jehož epidemie zasáhla Mornese roku 1860. Okolnostmi vynucený odpočinek se stal možností věnovat se intenzivněji duchovní četbě, jejíž součástí byly také spisy Giuseppe Frassinettiho přibližující tereziánskou spiritualitu. Dalším přínosem tohoto období pak byla skutečnost, že se stalo podnětem pro nové hledání osobního povolání. Vzhledem k duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello a místa spirituality Terezie od Ježíše v něm má zcela zásadní význam celé období jejího členství ve Zbožném sdružení Dcer Neposkvrněné, jež jí poskytlo velmi dobré základy pro její budoucí řeholní život.

V další kapitole byl zhodnocen vliv některých osobností, které významně zasáhly do života Marie Dominiky Mazzarello a zároveň jí zprostředkovaly některé prvky tereziánské spirituality. Patřil mezi ně především morneský kaplan Domenico Pestarino, teolog Giuseppe Frassinetti, vůdčí postava morneské skupiny Dcer Neposkvrněné Angela Maccagno a konečně zakladatel salesiánů don Bosco. Bylo třeba rozlišit různý rozsah role, jíž tyto osobnosti vzhledem k setkání Marie Dominiky se spiritualitou Terezie od Ježíše sehrály. Ukázalo se, že v této souvislosti patřila zásadní úloha janovskému teologovi Giuseppe Frassinettimu, velkému ctiteli avilské světičky. Jeho rozsáhlé dílo v mnoha ohledech čerpalo z její spirituality, přičemž některé z jeho spisů jsou jí dokonce věnovány zcela výhradně, jedná se především o spis *Amicizie spirituali*.

Imitazione di S. Teresa di Gesù (Duchovní přátelství. Napodobování svaté Terezie od Ježíše) pojednávající o charakteru duchovního přátelství, jak jej Terezie pojímá, a jeho užitečnosti pro život křesťana. Významné je dále jeho dílo *Pater Noster di S. Teresa di Gesù* (Otčenáš svaté Terezie od Ježíše), které pojednává o křesťanské modlitbě a je zároveň komentářem Tereziiny *Cesty k dokonalosti*. Obě dvě knihy sloužily také jako duchovní četba Marii Dominice Mazzarello. Z jeho ostatních spisů čerpajících alespoň částečně ze spirituality Terezie od Ježíše byla zmíněna pojednání *Arte farsi santi* (Umění stát se svatými), *Monaca in casa* (Řeholnice v domě), *Ricordi per una figlia che vuole essere tutta di Gesù* (Rady dívky, která chce zcela patřit Ježíši).

Byla nastíněna také úloha ostatních osobností kolem Marie Dominiky Mazzarello při zprostředkování spirituality Terezie od Ježíše. Během celého jejího dětství a mládí ji doprovázel don Domenico Pestarino, jenž byl zároveň jedním z Frassinettiho žáků. Mnohé z tereziánské spirituality tedy od něj Marie Dominika přebrala zřejmě zcela mimovolně, což je zároveň skutečnost, kterou nelze dost dobře přesně zachytit. Oproti tomu ale zcela jasně vystupuje přínos jeho vedení v souvislosti s prožíváním duchovního přátelství, jež bylo pod jeho vedením také inspirováno Terezií od Ježíše.

Co se týče morneské učitelky a jedné ze zakládajících členek Zbožného sdružení Dcer Neposkvrněné Angely Maccagno, tak bylo naznačeno, že to byla právě ona, kdo podporoval četbu Frassinettiho knih. Jakožto jeho žákyni jí bylo jeho dílo velmi blízké, takže jej do značné míry zprostředkovávala svému okolí, čímž ovšem docházelo také ke zprostředkování spirituality Terezie od Ježíše. Její přínos však tkví především v praktické aplikaci požadavků, které do života členek sdružení Tereziiny myšlenky přinášely. Byla v této věci jakýmsi vzorem jak pro Marii Dominiku, tak pro ostatní dívky, z nichž mnohé se později staly Dcerami Panny Marie Pomocnice.

Vzhledem k rozsahu práce byl pouze okrajově zmíněn vliv turínského kněze dona Boska, zakladatele salesiánů a později i Dcer Panny Marie

Pomocnice. Jeho úloha v životě Marie Dominiky Mazzarello je samozřejmě naprosto zásadní, neboť bez něj by pravděpodobně nikdy nedošlo k založení nové řeholní komunity v Mornese. Jelikož se však tato práce věnuje především vztahu Marie Dominiky Mazzarello ke spiritualitě Terezie od Ježíše, byla osobnost dona Boska zmíněna pouze v této souvislosti. I tak jsme však mohli vidět, že to byl právě on, kdo dal nově vznikajícímu institutu tuto španělskou světici za patronku. Avšak stejně, jako ve svém životě dovedl získat z odkazu řady duchovních autorů, čerpal nikoliv nevýznamně také z myšlenek Terezie od Ježíše, jak jsme ostatně mohli pozorovat na několika výše zmíněných příkladech.

Druhá část práce se pak věnovala problematice četby textů Terezie od Ježíše u Marie Dominiky Mazzarello, případně u těch, které později spolu s ní tvořily komunitu Dcer Panny Marie Pomocnice v Mornese. Odpovídala tedy mimo jiné také na otázku po konkrétních možnostech jejího kontaktu s těmito texty. Zde nebylo možno si nepovšimnout současné autorky Marie Esther Posady, jež se ve svých studiích dlouhodobě věnuje jak salesiánské spiritualitě, tak dalším osobnostem, které jsou s ní nějak spojeny. Mimo jiné podrobně prozkoumala vliv osobnosti a díla Giuseppe Frassinettiho na Marii Dominiku, což poskytuje velmi dobrý základ pro zodpovězení otázek ohledně jejího kontaktu s dílem Terezie od Ježíše.

Bylo třeba se nejprve zastavit u místa duchovní četby v salesiánských komunitách, kde byl kromě jejího tradičního významu jakožto nedílné součásti řeholního života zmíněn také její výchovný aspekt vzhledem k těm, kdo jsou adresáty salesiánského apoštolátu. Zároveň bylo upozorněno, že toto dvojí pojetí četby se zejména v prvních komunitách do značné míry stíralo.

V otázce po konkrétní podobě Tereziiných textů, s nimiž se Marie Dominika mohla setkat, se však setkáváme s problémem četných historických nejasností. *Cronistoria*, která je prvním pokusem o zpracování počátků Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice, je v tomto ohledu dosti nepřesná a neposkytuje dostatečně ucelené informace ohledně titulů, které patřily do četby Dcer Neposkvrněné, případně Dcer Panny Marie

Pomocnice. Všechny dostupné historické prameny se však nicméně shodují v tvrzení, že Terezie od Ježíše byla čtena členkami Zbožného sdružení Neposkvrněné i později sestrami z komunity Dcer Panny Marie Pomocnice.

Jednou z posledních, avšak v zásadě nejdůležitějších otázek, na něž chtěla tato práce odpovědět, je otázka po konkrétních aspektech tereziánské spirituality, které se promítly do duchovní formace Marie Dominiky Mazzarello. Z rozsáhlého díla Terezie od Ježíše čerpá dodnes celá církev, bylo tedy třeba upřesnit, která z jejích témat byla převzata především.

Na podkladu Frassinettiho děl, jež byla zejména Dcerám Neposkvrněné nabízena k četbě, bylo možno vystopovat dvě zásadní témata, a sice téma duchovního přátelství a téma modlitby. Ve své podstatě zároveň odpovídají dvěma stěžejním dílům čerpajícím ze spirituality Terezie od Ježíše, tedy *Amicizie spirituali. Imitazione di S. Teresa di Gesù* a *Pater noster di S. Teresa di Gesù*. Jestliže téma modlitby k Terezii od Ježíše neodmyslitelně patří, pak téma přátelství se může zdát poněkud méně samozřejmé.

Duchovní přátelství se pro život Marie Dominiky Mazzarello stalo zcela zásadní skutečností. Na příkladu přátelství s Petronillou Mazzarello jsme mohli pozorovat, jak se z běžné a přirozené sympatie postupně stalo přátelství tak, jak tomuto pojmu rozuměla Terezie od Ježíše. V tomto přerodu sehrálo důležitou roli právě Frassinettiho zpracování tématu duchovního přátelství po vzoru svaté Terezie, v němž nastiňuje původ a cíl duchovního přátelství, spolu s dalšími předpoklady a charakteristikami, které by měly tento vztah doprovázet. Je zde zdůrazněna především skutečnost jeho původu, který je v přátelství Boha vůči člověku, lidské přátelství je pak obrazem tohoto základního Božího příklonu. Z původu přátelství pak plyne i jeho cíl, který není v něm samém, ale je ve společném směřování k Bohu. Základní charakteristikou duchovního přátelství je tedy vzájemná pomoc v růstu v lásce k Bohu, protože jen tak je toto přátelství živé a naplňuje smysl, kvůli němuž bylo uzavřeno.

Vedle přátelství pak bylo v duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello velmi důležité téma modlitby, které je obdobně rozvíjeno na

základě učení Terezie od Ježíše. Předlohou pro pojednání o modlitbě byla zejména její *Cesta k dokonalosti*, ale i další spisy, především *Život a Hrad v nitru*. Právě *Cesta k dokonalosti* poskytla Frassinettimu základní schéma, na němž vysvětluje nejdůležitější kroky v modlitbě. Velmi obšírně se zabývá především otázkou nezbytnosti modlitby a různých překážek, které tuto nezbytnost zpochybňují. Terezie, která se ve chvíli, kdy tuto cestu nastoupí, setká s odporem svého okolí, může být svou rozhodností inspirací pro kohokoliv, kdo se chce věnovat modlitbě. Právě rozhodnost, či spíše rozhodnutí, je velmi důležitým postojem pro život modlitby, ať už na počátku, či později v průběhu. Na tomto místě je ovšem zohledněna i situace těch, kdo z nějakého důvodu toto odhodlání postrádají; modlitba je chápána jako skutečnost natolik cenná, že i váhavý krok tímto směrem má velkou cenu.

Dílo se dále věnuje různým způsobům modlitby, avšak podtrhuje jejich společného jmenovatele, kterým je zaměření pozornosti na Boží přítomnost v člověku. Různé způsoby, jak tuto pozornost udržovat a prohlubovat, jsou převzaty ze známých přirovnání, která Terezie v souvislosti s modlitbou ve svých spisech ráda používá. Nitro člověka, v němž přebývá Bůh, si lze představit jako zahradu, jíž je třeba obdělávat, nebo hrad, do jehož komnat vstupujeme, abychom se tam setkali s tím, kdo je jejich pravým Pánem. Ze systematičnosti a důkladnosti, s nimiž je Tereziino učení o modlitbě předkládáno, můžeme jednoznačně usuzovat na důležitost, kterou výchova k modlitbě v duchovní formaci Marie Dominiky zaujímal.

Pokusíme-li se nyní shrnout vše, co bylo řečeno výše, docházíme k závěru, že spiritualita Terezie od Ježíše významně ovlivnila duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello a tím i počátky Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice. Po řadu let se s ní totiž různými způsoby setkávala jak Marie Dominika, tak její první spolusestry. Pravděpodobně nejdůležitějšími tématy tereziánské spirituality, která jim byla předkládána, pak bylo duchovní přátelství a modlitba. Možná je tedy na místě si, zejména v prostředí Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice, tuto skutečnost

uvědomit a nechat se znovu oslovit tím, co neodmyslitelně patří k duchovním kořenům tohoto řeholního společenství.

Přehled použité literatury

1. Pramenná literatura

Frassinetti, Giuseppe: *Amicizie spirituali. Imitazione di S. Teresa di Gesù*, in: Opere ascetiche, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910.

Frassinetti, Giuseppe: *Pater noster di S. Teresa di Gesù*, in: Opere ascetiche, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910.

Frassinetti, Giuseppe: *Una Figlia che vuole essere tutta di Gesù*, in: Opere ascetiche, Roma: Tipografia poliglotta Vaticana, 1910.

Terezie od Ježíše: *Cesta k dokonalosti*. Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991.

Terezie od Ježíše: *Hrad v nitru*. Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991.

Terezie od Ježíše: *Život*. Nakladatelství Tiskárny Vimperk; Kostelní Vydří: Generální delegatura Řádu karmelitánů, 1991.

2. Sekundární literatura

Agasso, Domenico: *Il comandamento della gioia*. Torino: SEI, 1993.

Aurelius, Augustinus: *Vyznání*. Praha: Kalich, 1990.

Bible. Písmo svaté Starého i Nového zákona. Praha: Česká biblická společnost, 1995.

Cavaglià, Piera – Costa, Anna: *Orme di vita tracce di futuro. Fonti e testimonianze sulla prima comunità delle Figlie di Maria Ausiliatrice (1870 - 1881)*. Roma: LAS, 1996.

Costituzioni per l'Istituto delle Figlie di Maria Ausiliatrice. Edizione anastatica delle prime Costituzioni corrette da san Giovanni Bosco. Roma: Istituto FMA, 2008.

Cronistoria I. La preparazione e la fondazione 1828 – 1872, ed. Capetti, Gina, Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1977.

Desramaut, Francis: *Don Bosco e la vita spirituale*. Torino: Elle di ci, 1970.

Desramaut, Francis: *Don Bosco en son temps (1815 – 1888)*. Torino: SEI, 1996.

Don Bosco: *Můj život pro mladé*. Praha: Portál.

Fernández, Ana María: *Le lettere di Maria Domenica Mazzarelo. Testimoni e mediazione di una missione carismatica*. Roma: LAS, 2006.

- Giudici, Maria Pia – Borsi, Mara: *Maria Domenica Mazzarello. Una vita semplice e piena di amore*. Torino: Elledici, 2008.
- Chávez Villaneuva, Pascual: *Strenna 2009*. Praha: Salesiánská provincie Praha (pro vnitřní potřebu), 2009.
- Institut Dcer Panny Marie Pomocnice: *Ze všeho největší je láska. Akta 22. generální kapituly*. Praha: Provincie Kongregace Dcer P. Marie Pomocnice (pro vnitřní potřebu), 2009.
- Istituto Figlie di Maria Ausiliatrice: *Costituzioni dell'Istituto delle FMA*. Roma, 1885.
- Istituto Figlie di Maria Ausiliatrice: *Costituzioni e Regolamenti*. Roma: Scuola tipografica privata FMA, 1982.
- Memorie biografiche di Don Giovanni Bosco VIII*, ed.: G. B. Lemoyne, Torino: SEI, 1916.
- Maccono, Ferdinando: *L'apostolo di Mornese Sac. Domenico Pestarino*. Torino: SEI, 1927.
- Maccono, Ferdinando: *Per la causa di beatificazione di Suor Maria Mazzarello*. Nizza Monferrato: Istituto FMA, 1911.
- Maccono, Ferdinando: *Suor Petronilla Mazzarello*. Torino: SEI, 1940.
- Posada, María Esther: *Il tema dell'amicizia in S. Maria D. Mazzarello. Esperienza e insegnamento*. Schemi delle lezioni ad uso delle allieve. Roma: Pontificia facoltà di scienze dell'educazione 'Auxilium', anno accademico 1999/2000.
- Posada, María Esther - Costa, Anna - Cavaglià, Piera: *Moudrost života. Dopisy Marie Dominiky Mazzarello*. Olomouc: MCM, 2008.
- Posada, María Esther: *Storia e santità. Influsso del teologo Giuseppe Frassinetti sulla spiritualità di S. Maria Domenica Mazzarello*. Roma: LAS, 1987.
- Salesiánská rodina dona Boska: *Charta společenství členů salesiánské rodiny Dona Boska*. Praha: Salesiánská provincie Praha, 2009.
- Štechová, Marie: *Život světcův. Svatý Jan Bosco*. Praha, 1937.

3. Internetové stránky

Resumé

Svatá Marie Dominika Mazzarello se spolu se svatým Janem Boskem podílela na založení Institutu Dcer Panny Marie Pomocnice, ženské větve salesiánské rodiny, která se věnuje výchově mládeže. Svůj život prožila z větší části v rodném Mornese, kde také uzrálo její povolání a kde se okolo ní postupně utvořilo jádro budoucí nové řeholní komunity. Na její

duchovní formaci měla vliv řada osobností, které jí mimo jiné také zprostředkovaly kontakt s dílem španělské mystičky Terezie od Ježíše. Zřejmě nejvýznamnější z nich byl janovský teolog Giuseppe Frassinetti. Jeho spisy čerpající z tereziánské spirituality byly čteny jak Dcerami Neposkvrněné, mezi něž Marie Dominika Mazzarello dlouho patřila, tak také Dcerami Panny Marie Pomocnice, jejichž spoluzakladatelkou se později stala. Spiritualita Terezie od Ježíše tak byla součástí duchovní formace Marie Dominiky Mazzarello i jejích prvních spolusester. Tématy, na něž byl v této souvislosti kladen především důraz, bylo duchovní přátelství a modlitba. Přičemž duchovní přátelství Terezie od Ježíše chápe jako důležitou pomoc v duchovním životě. Téma modlitby pak bylo rozvíjeno zejména na podkladě Tereziiny Cesty k dokonalosti. Tyto dva aspekty tereziánské spirituality výrazně ovlivnily duchovní formaci Marie Dominiky Mazzarello a dalších sester z první komunity Dcer Panny Marie Pomocnice v Mornese.

Klíčová slova

Terezie od Ježíše, Marie Dominika Mazzarellová, spiritualita, řeholní život

Počet znaků: 104 391

Anglická anotace

**The Influence of Saint Theresa of Jesus's Spirituality in Maria
Domenica Mazzarello's spiritual formation**

This bachelor study shows the way in which the spiritual formation of Saint Maria Domenica Mazzarello co-founder of the Institute of Daughters of Mary, Help of Christians drew from the spirituality of Saint Theresa of Jesus. This study deals with some principle relative themes and points out also the transmission of the thersian spirituality throughout the tracts of Giuseppe Frassinetti.

Mainly it appears from the studies relative the origins of the Institute of Daughters of Mary, Help of Christians, the tracts of Theresa of Jesus and some parts of Giuseppe Frassinetti's work.

Theresa of Jesus, Maria Domenica Mazzarello, spirituality, religious life